

*Leaves
Turnhout*

Taxandria

Gedenkschriften van den

Geschied- en Oudheidkundigen Kring
der Kempen

1922 — N° 2

Annales du

Cercle Historique et Archéologique

de la Campine

TURNHOUT
FIRMA J. SPLICHAL ; OPV. : L. VERWAEST

INHOUD N^r 2, 1922.

1. J. E. JANSEN EN L. VAN NUETEN. — Meerle door de couwen heen, 1e vervolg. — Blz. 49.
 2. E. DE SCHAEFDRIJVER. — Het „Bullarium Windesemense” van Prior Bosmans en de Geschiedenis van het Windesheimsch Kapittel. — Vervolg en slot. — Blz. 73.
 3. K. VAN SULL, S. J. — Een Kempisch Primus te Leuven. — Lenaart Leys (Leonardus Lessius), 1567—1572. — Vervolg en slot. — Blz. 78.
 4. J. E. JANSEN. — Archivalia. — Bijdrage tot de geschiedenis der Laekengulde van Turnhout, raeckende Vorverye op den Graatakker (XVIIe eeuw). — Blz. 89.
 5. E. ADRIAENSEN. — Hoogstraeten. Zwart gleiwerk en potbakkerijen. — Blz. 92.
 6. J. E. JANSEN. — In Memoriam, Lodewijk Joseph Karel Maria Caron. — Blz. 94.
 7. J. E. JANSEN. — Kunstnieuws. — Blz. 98.
-

TAXANDRIA

Gedenkschriften van der
Geschied- en Oudheidkun-
digen Kring der Kempen.

1922. — N° 2.

Meerle door de Eeuwen heen.

(Vervolg.)

III.

TOPONYMIE.

DORP- EN PLAATSBENAMINGEN.

De gewone schrijfwijze door de eeuwen heen is *Meerle*, voor het eerst schriftelijk gekend uit eene giftakte der abdis van Thorn, in 1261 (1). Wij treffen wel *Mirle*, *Myrle* (2), *Maer-*

(1) MIRCEUS. *Op. diplom.* II, 862. — (2) L. GALESLOOT. *Le livres des feudataires de Jean III, duc de Brabant*. Bruxelles, Arnold, 1865; bl. 43, 90, 111, 166, 201. Er bestond ook een *Myerle* in 't Pedelant, in 1526, en *Meerselt*, in 't Kempenlant. MARSHAL. *Ant. belg.* II, 92, 93.

le aan (1), doch vinden daarin eerder eene feil van den eenen of anderen kopist dan eene officieele benaming. Daarbij al de vormen, hoe verscheiden ook, komen altijd te neer op de twee samenvattingen : *Meer* en *le*. Daarin moeten wij dus de beteekenis zoeken. De eerste lettergreep *Meer* (2) verwijst naar een moeras, poel, *marais*, drabbige, doorweekte en lage grond, met arme graspijltjes, zure planten, en hier en daar een boschstruik bewassen, in de nabijheid eener beek. Zoo bestond in de eerste tijden een deel van Meerle, langs den zuiderkant ingesloten door de Heerlekaal, ten Westen door de Mark, ten Noorden door de Strijbeckschekaal, alleen genaakbaar langs het Oosten, het hoogste deel der gemeente, waar het *oud Meel* lag. Hedendaags bestaat deze gesteltenis nog, maar verwerkt in welige weiden. In de Kempen zijn zulke benamingen talrijk, die immer moerasachtige grondlaagten uitmaken : de dorpen Meer, Meerhout, de gehuchten Meerbeekheide (Hersselt), Meere (Oolen), Meerkant (Rijekevorsel), Meerlaere (Vorst), Meir (Eynthout), Meir (Grobendonck), Meir (Weelde), Meirhoven (Grobendonck), Meirkant (Oostmalle), de plaatsen Meirgoiren (Turnhout), Moir (Zoersel), Kromme Meere (Merxplas).

De tweede lettergreep, bestaat uit *le*, zooveel beteekenend als *lo*, vooral in naamsuitgangen, waar *lo* dikwijls afgeslepen wordt tot *le*, *el* of *l*. Kiliaan getuigt dat een *lo* volgens Becanus eene hooge aan stilstaande waters, beken of moerassen liggende plaats is (3), wat te Meerle geheel en gansch bewaardheid wordt. Dit zoude dan zooveel beteekenen als eene hoogte met hout bewassen. De indeeling van Meerle bevestigt zulks. Mogelijk was het een vervolg van het groot Barlebosch in de nabijheid gelegen ; daar onze voorouders gaarne in de bosschen woonden in de nabijheid van een water, komt de benaming van het gehucht Meersel, of woonst aan het meer, deze gissing bekrachtigen. Gramaye spreekt zelfs van *Mierleum nemore conspicuum* (4), Meerle aanzienlijk om zijn bosch. Kreglinger (5) antwoordt daarop dat het Meerlebosch hem onbekend is en op geene kaart te vinden staat, maar verkiest de vertaling : *passage par le marais*, waar wij niet mede kunnen instemmen. Bosschen bestonden er voorzeker en be-

(1) Vgl. Marl (of Marle) dorp aan den Dümmer, 1344 in Merlo. JELLINGHAUS. *Westfal. Ort.*, 97. MERTENS EN TORFS. *Gesch. v. Antwerpen*. I, 463. — (2) *Ibid.* I, 292.

(3) *Bijdragen tot het aloude hertogdom van Brabant*. VII, 5, 9.

(4) GRAMAYE. *Antiq. belg.* Antverpia, 38 ; Breda, 10. — (5) A. KREGLINGER. *Mémoire hist. et étym. sur les noms des communes de la province d'Anvers*, bl. 70.

staan er nog, eene bevestiging van onze uitlegging. De benamingen der andere gehuchten, buiten Meersel, Eissel en Heerle, staven verder den zin van *le* als bosch. Wij denken dan den naam Meerle te moeten uitleggen door *Meerbosch* of een groot moeras omringd van bosschen, zooals te Baarle, Meerhout, Calmpthout, Turnhout, Herenthout, Casterlé, Tongerlo, Westerloo, Einthout, Poederlé, Veerle, enz.

Wat de uitleg dezer dorpsbenaming zonderling kracht bijzet zijn de verscheidene namen van de andere gebuchten, plaatsen, akkers en huizen. Wij vinden in de oudste akten: Straet, Voort, Rode, Heyrle, Groot-Eyssel, Meersel, Cruysstraet, Elsacker, Oosten-Eyndt, Lynbeeck (1256) (1), Ane de Hoensheze, Cromvoert, (1334) (2), Heyninge, Ouwe Meerle, Eyselsche beke, Brake, Hunsacker, Hoeve, Straetacker, Roefshof, Papenbeemt, Gheerbeemt, Gouwe, Maene, Cromenberghe, Gheer, Nieuwe Heyninghe, Cleyne Weyackerke, Wyste, Groot-Eyssel in 't Evenlant, Codsacker, Nederheyninghe, Scoeracker, Wydenhoff, Venneken, Eyndacker, Beeckacker, 't Vekenbroeck (1438) (3). Andere benamingen van akkers en velden treffen wij verder nog aan, zooals: het Hemelryck, den Ridder, Valkenberg, de Werf, de Kruisman (in den Elsacker), Doorste Kuil (op Oosteneinde), den Draaiboom, Jan Wittenaker, de Santschelle (op de Voort), de drie Hoeven (op de Leembeek), de Brake (te Kleyn-Eyssel), Passieleegte (te Rooy), en in het dorp: de Bieshoven, Geusakker, Verdronken Kerkhof, Luthers Kuil, Rooyakker, Baalput, Gouden Lepel. Op de hedendaagsche krijgskaart lezen wij: Heieinde, Dreef, Maaihoek, In den Vos, Botervyver, In het Hof van Holland, Slikgat, Oosten-Eind, Wilbraken, Leembeek. Wij teekenen nog aan tusschen de oudste huizen: de Vos, de Swaene (rond 1594), de Ster, de Witte Hond (1648), de Witte Snellen, de Drij Snellen, het Hoog Huis, Groenewoud, Hazewind, den Enghel, de Kroon, de Posthoorn, den Arent, den Hert, allen in het dorp; St. Joris, de Vorseslag, de Blauwhoef (pachthof te Meersel), de Vos en de Kraai (te Strijbeck), Heerlehoef, Heihoef (te Heerle), Baai-booms (pachthof), Heiberg (pachthof). In eene rekening van 1712 komen nog de volgende namen voor: den Engel, Hasewinde, Croone (herbergen te Meerle), den Hert en den Arent (herbergen Dreef), De Vos en de Craey (herberg Strijbeck). Al deze benamingen zeggen ook wel iets van de geschiedenis des dorps en vertoonen daarom eene groote belangrijkheid.

(1) *Bijdragen*, IX, 1910, 45. — (2) *Ibid.* bl. 50. — (3) *Ibid.* bl. 52.

BEVOLKING.

Wij weten weinig omtrent de bevolking van Meerle voor de 16e eeuw. In het midden der 13e eeuw gunt de *persona* van Baerle, waarvan ons dorp als parochie afhing, de toelating in de kapel van Meerle dienst te doen voor de inwoners van zijn gehucht, wat doet ondervestaan dat er reeds eene kleine bevolking huisde. Dit voorrecht zal meer geloovigen er naar toe getrokken hebben; honderd jaar later lezen wij in eene optelling (1) dat, in 1374, er 85 haardsteden bestonden, met volwassenen, die gedurende drij jaren eene jaarlijksche som van ten minste een gouden schaaap konden betalen. Het dorp nu gevestigd zijnde met zijne burgerlijke en geestelijke inrichtingen ontwikkelde stilaan en kreeg eene bevolking die, naarmate voorspoed of beproeving, klom of daalde. In 1435 volgens Marshal (2) of 1437 volgens Cuvelier (3) steeg het getal tot 105 bewoonde huizen en 16 woonsten van armen; in 1464 en 1472, waren er 124 haardsteden; in 1480, 113 haardsteden van welingezetenen, 5 ledige huizen en 14 woonsten van armen, wat voor deze jaren 700 tot 800 man uitmaakten; in 1496, 96 bewoonde huizen en 72 belaste; in 1526, 180 huizen, waarvan 174 bewoonde, 1 met twee huizezinnen en 6 inwoners, en 6 ledige. Vermenigvuldigd met zeven, zooals men het gewoonlijk doet voor dit tijdvak, bekomt men eene bevolking van nagenoeg 1227 inwoners. Verschrikkelijk daalde dit cijfer in de tweede helft der 16e eeuw, waarschijnlijk ter oorzake van de beroerten want in 1625, volgens Cuvelier. (4) leefden er maar 500 menschen en in 1626, volgens Goetschalckx (5), hielden er maar 330 man hunne Paschen. Langzamerhand groeide dit cijfer aan, daar de kwade jaren verminderden en de bevolking standvastiger werd, zoodoende dat Meerle in 1820, 1087 inwoners telde; in 1830, 1090; in 1840, 1115; in 1890, 1264; in 1900, 1491, met 318 huizen en 292 familiën; en in 1920, 1828. Troostelijk aanschouwen wij hoe in de 19e eeuw en in deze laatste jaren de geboorten vermeerderden.

(1) J. CUVELIER. *Les dénombrements de foyers en Brabant (XIVe — XVIe siècle)* Bruxelles, 1912; bl. II. — (2) Marshal. *Bibl. Ant. Belg.* I, 90. — (3) J. CUVELIER. *Op. cit.* bl. 468-469. — (4) J. CUVELIER. *Ibid.* — (5) *Bijdragn.* IX, 58.

IV.

HEERLIJKHEID.

ONTSTAAN.

Uit het vorige blijkt dat Meerle op eene treffelijke oudheid kan bogen. Wij kunnen nochtans met geene bepaalde juistheid den hoogen ouderdom dezer plaats rechtvaardigen, daar stofelijke bewijzen ontbreken. Men betwist de echtheid der akte van het jaar 992 (1), waardoor Hilsondis, gravin van Strijen, het klooster van Thorn stichtte en begiftigde met goederen te Baerle, waarvan Meerle afhing, alhoewel naar ons dunkens en als gevolg onzer opzoekingen wij besluiten dat indien de echtheid van het karter in zijnen vorm kan in twijfel getrokken worden, de inhoud staande blijft. Doch met alle zekerheid kunnen wij opklimmen tot 1223, het jaartal der oprichting van eene beneficie in de kapel te Meersel, tot 1256, als de kerk van Meerle gesticht werd, en tot 1261, volgens de reeds hier te voren aangehaalde oorkonde. Deze stichtingen verwijzen naar eene vroeger bestaande bevolking; een beneficie en eene kerk worden zoo maar niet ingericht zonder er alreeds iets bestond. Wij twijfelen dan ook niet dat deze plaats reeds tijdig bewoond was. Ambivarieten, Gallo-Romeinen, Franken, vertoefden er hoogst waarschijnlijk, aangezien de menigvuldige oude vondsten dezer volkeren in den omtrek te Baerie, Rijsbergen, Meir, Hoogstraten, de Romeinsche heirbaan die van Bavai, Lier, Pulderbosch, Meir, Hoogstraten, langs Meerle (Noord-Eind) naar 's Gravenmoer en Utrecht voerde (2), de rivier de Marck en de bosschen zoo aantrekkelijk voor onze heidensche voorouders, de benamingen Meersel of woonst aan het meer en Oud Meerle, gift van goederen op het laatst der 10e eeuw, en de stichting reeds in het begin der 13e eeuw eener kapel en kerk. Deze vraag blijft evenwel nog in het duister tot op den dag dat opgravingen en ontdekkingen nader bijzonderheden openbaren.

Hiermede komen wij tot het opzoeken, waar eens de bakermat stond van het dorp? Twee gissingen doen zich voor: was het op de plaats zoo gheeten *Oud-Meerle* of te *Meersel*. Zij die overhellen naar Oud-Meerle, kunnen ons inziens

(1) MIRCOS. *Op. dipl.* I. 146. — (2) V. GAUCHEZ. *Topographie des voies romaines de la Gaule Belgique*; in: *Annales Ac. Arch. Belg.* t. XXXVIII, 1882, bl. 194.

niet hooger opklimmen dan het laatst der middeleeuwen; het woord is van geene oudere beteekenis en de plaats kenschetst geenen anderen ouderdom; daarentegen doet Meersel een oprechte vestiging of woonst van een volk vermoeden. De rivier de Marek is er ook breeder dan te Meerle; onze voorvaderen, zoo vurige visschers, zullen er ook beter dan elders hunnen lust verzadigd hebben. Trouwens, het aanzien der streek, met eene kapel ouder dan de dorpskerk, een watermolen, oude hoeven, verraden het aanleggen van een dorp en vroegere heerlijkheid. Maar de overstromingen der Marek, des winters, de laagheid der ligging, zullen, wanneer de beschaving meer vorderde, de eerste bewoners stil aan doen verhuizen hebben naar hoogere en droogere gronden, wat zij beter vonden te Meerle, dicht bij de groote heirbaan en bij de moederkerk Baarle gelegen. Zoodoende overlommerde weldra deze plaats hare bakermat, en beschermd door hare heeren, nam zij meer uitbreiding en groeide weldra op tot een eerzaam dorp, terwijl de oorsprong staande bleef

LEENROERIG TIJDVAK.

De groote meesters van Meerle tijdens dit tijdvak waren de hertogen van Brabant, de prinsen van Nassau, de abdissen van Thorn, de heeren van Hoogstraten en Breda. Tusschen de leenmannen van Jan III, hertog van Brabant, in 1312-1350 (1), worden de namen van Egidius de Halle vermeld, voor 2 sisters koren (2), Hendrik de Mirle, voor zijn gerecht en villa van Mirle met alle aanhoorigheden (3), Hendrik, zoon van Herman van Langhel, voor zijne villa van Myrle met gerecht en aanhoorigheden (4). Nochtans zou deze laatste persoon dezelfde persoon niet zijn als de vorige? In het Spechtboek staat deze heerlijkheid aangeduid onder den naam van Hendrik, zoon van Jan Dichyer (5). Jan, zoon van Jan van Meersele, uit het land van Breda, voor eene hoof daar gelegen (6). Jan van Hoestraten (Jan van Cuyck, heer van Hoogstraten), voor 23 bunders gronds, te Heerle, in het land van Breda, die eertijds aan Elizabeth, dochter van

(1) L. GALESLOOT. *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant*. Bruxelles 1865. — (2) *Ibid.* bl. — (3) *Ibid.* bl. 90. — (4) *Ibid.* bl. 111. — (5) Dit zoude ook wel Jan Dichyer kunnen zijn, waarover Butkens spreekt en wel betrek kunnen hebben met Mirle in 't Pedclant. BUTKENS. *Trophées de Brabant*. I, 479, 517. — (6) *Ibid.* bl. 157.

wijlen Arnold Bays, toebehoorden. Dezelfde wordt nog vermeld voor zijn land en zijne heerlijkheid van Hoogstraten (1). Jacobus van Hanef, voor zekere goederen te Mierle, in het land van Hoogstraten (2). Petrus Poels, van Herle, voor zijn land, waarop men 2 sisters koren kan zaden, en weide, die elk jaar 6 pakken voeder hooi (plaustrate) opbrengt, dat telt zooveel als eene karre kan dragen; voor bosch en heide van twee bunders, gelegen te Heerle. Het is een leen van het land van Breda (3). Michiel de Musche, voor 2 bunders grond, 2 sols cyns, 6 deniers en 9 capoenen jaarlijks te Mierle (4). Den 4 Maart 1485 verkochten Elisabeth Stocx en hare man Cornelis Vaestaers aan Elisabeth Heyns eenen cyns op goederen te Meerle (5).

Zonder twiifel moeten daar nog andere leenen bijgevoegd worden, toebehoorende aan het land van Breda en Brabant; zoo melden nog vele vestbrieven, die de buitenbanken en later de notarissen opstelden bij verkooping en verdeelingen van grondgoederen. Vele woningen en landerijen waren in Meerle leenroerig onder den Hertog en moesten bij verandering van eigenaar hulde en manschap doen te Hoogstraten. Die onder den Prins van Oranje leenroerig stonden, kweten denzelfden plicht te Breda.

THORN.

Het bestaan, het leven en de vooruitgang van Meerle hingen grootendeels af van de betrekkingen die bestonden tusschen deze gemceente en het keizerlijk Stift Thorn (6), welk

(1) *Ibid.* bl. 131 en 157. — (2) *Ibid.* bl. 166. J. de Hemricourt handelt breedvoerig over deze familie. — (3) *Ibid.* bl. 226. — (4) *Ibid.* bl. 201. — (5) Akte. *Provinc. Arch. Antwerpen*. H. JACOBS. *Inventaire*, I. 29.

(6) Thorn is gelegen op den linkeroever der Maas ten Noorden van Maeseyck, in het bisdom Roermonde, certijds in het bisdom Luik. In de Xc eeuw behoorde het aan Hilsondis, gravin van Strijen, vrouwe van Ansfried, graaf van Teisterbant en Hloei. Zij stichtte er in 992 een klooster der Orde van den H. Benedictus en nam er met hare dochter Benedicta het kloosterlijk kleed aan, nadat haar man den bisschoppelijken stoel van Utrecht had beklommen. Later werd het verandering in een kapittel van edele Kanunnikessen die zelfs 16 kwartieren adeldom vertoonen moesten en geboren zijn in het Romeinsch Rijk. Het huis van Hoogstraten telde er meer dan een zijner leden. De abdis voerde den rang van Prinses des Keizerrijks en nam plaats in de landvergaderingen in Westphalen. Onderscheidene keizers, als Otto III, Hendrik II, Hendrik VII, Karel V, voerden den titel van rechter en beschermer van het Stift Thorn en begiftigden het met een aantal voorrechten en goederen, zoo wat overal uitgestrekt en bijzonderlijk in geheel de Baronnie van Breda en het omliggende van Meerle, te Gilse, Ginneken,

hare grondheerlijkheid in bezit had. Het hield er tevens het patronaat en personaat der parochie en stond van onheugelijke tijden als de groote tiendheffer geboekt. Wie weet wat zulke rechten inhouden zal gemakkelijk begrijpen welke macht Thorn in het dorp uitoefende. De abdis en het kapittel van Thorn speelden meester te Meerle meer nog dan de heeren van Hogstraten en Breda, die er ook het hunne te zeggen hadden, inden de tienden, benoemden de pastoors, kosters en schoolmeesters, betaalden hunne jaarwedden en onderhielden de kerkgebouwen. Zij benoemden er eenen raad- en rentmeester, die in den Elsaker zijn buitenverblijf had en waarvan er in de parochiekerk begraven liggen. o. a. P. van Beeck met zijne vrouw en zijn zoon. De omgang met de bevolking geschiedde in der minne, alhoewel er soms wel eenige geschillen opdaagden in het behartigen hunner wederzijdsche belangen, wat de processen, die jaren lang duurden, en waarvoor zelfs eens de Hooge Raad van Brabant te Meerle onderzoek kwam instellen en vonnissen, ons leeren. Machtige stichting, bekwam Thorn bijna altijd vonnissen in haar voordeel, ofwel keerden ze op uitstel tot uitstel.

Om maar eenige kleine voorbeelden aan te halen, zij gezegd, dat in 1741, volgens de kerkrekening van dit jaar, men 10 guldens betaalde voor het gebruik van het beste baarkleed in den dooddienst van Z. K. H. Karel VI. De pastoor vond het te gering en wilde in beroep gaan tegen Thorn, maar men antwoordde hem: dat hij niet in staat was tegen een zoo machtig Kapittel te procederen; men dreigde de zaak in gang te houden. Wat kon de man doen, dan toegeven!

Thorn was verplicht de kerk te onderhouden. Het stift vervulde dezen plicht; met menige herstellingen en voorwerpen verrijkte het de kerk; doch niet zónder moeilijkheden.

Met de benoeming des pastoors liep het dikwijls niet beter van stapel. In 1719 was de pastoor van Meerle overleden en opgevolgd. bij benoeming der Hoogeschool van Leuven, door J. B. Vervoort, meester in de Kunsten dezer Universiteit. Thorn zal voorzeker zijne goedkeuring niet gegeven hebben, want de nieuwe pastoor ging met notaris Jacobus Morren en getuigen den 3 December hare vorstelijke genade de prinses

Sprundel, Baarle, Eiten, Prinsenhage, enz. Tijdens de Fransche Omwenteling deelde Thorn het lot van vernietiging der andere geestelijke gestichten werd eerst door de Fransche legers ingenomen. in 1796 om zijne kerkelijke goederen aangeslagen en het volgend jaar ontbonden en verkocht. (Butkens. *Trophées de Brabant*, 1. 47; II, 327.)

van Thorn spreken. De onvangst bleek geenszins schitterend, en na uitstellen en talmen van Abdis en Dr Cramer, haren kanselier, moesten zij vertrekken zonder Hare Hoogheid gezien te hebben. Zij namen het heldhaftig besluit, alvorens aan te gaan, de kopy authentiek der benoeming op de poort van het Stift aan te plakken. Het bestuur van dezen herder werd eene aaneenschakeling van moeilijkheden met het kapittel van Thorn. De kerkmeesters hadden in 1600, 1666 en den 13 Juli 1718, eene overeenkomst aangegaan nopens den onderhoud der kerk, maar de bekomene uitslagen bleven onbeduidend. De pastoor bracht de zaak voor de rechthank van Brussel, in 1722.

Den 20 October 1723 vraagt hij aan de abdis eenen vasten trek van 500 guldens. Zij weigerde; een proces ontstond. De Raad van Brabant schonk hem 400 guldens. In 1728 wendde hij zich nogmaals tot de prinses om eene pastorij te bekomen, wat opnieuw werd afgeslagen. De pastoor raadpleegt den Bisschop, die hem gelijk geeft en 1800 guldens wisselgeld laat leenen, waar ook de Groote Raad van Mechelen mede instemde. Later, den 17 Mei 1748, schijnt men daar over t' akkoord gekomen te zijn met de abdis.

Op 3 December 1731 werd een proces van Meerle's kerkbestuur tegen de abdis en het kapittel van Thorn over de inkomsten der kerk voor goed ingediend. Men wendde eerst eene poging aan om het eens te worden, doch de partijen wilden niet teekenen. De advokaten der abdis wederlegden nadien de aanvragen en opwerpingen van het kerkbestuur en zegden dat de begraving der lijken in de kerk, op 15 jaar. (1718-1733), 3000 guldens hadden opgebracht, dat men de kerkstede met het geld der kerk had aangekocht, dat de pastoor de Minderbroeders van Turnhout en Hoogsiraten en de Capucienen van Meerle niet uit den offer betaalde, maar er kostgeld voor vroeg aan de kerk, dat al de overheden, de drossaart van Hoogstraten inbegrepen, de abdis gelijk gaven, dat de pastoor en de kerkmeesters elkander den zak vulden met het geld der inkomsten van de kerk in plaats van ze te onderhouden, enz. De pastoor liet deze wederlegging niet zonder antwoord en schreef dat er in 1718-1733 lijken in de kerk begraven waren, waarvan de prijs gold: 12 guldens in het hooge koor, 6 guldens in de kerk; 36 personen betaalden mindere onkosten. Breda had het begraven in katholieke landen verboden „sous de graves amendes applicables aux orphelins, outre les droits ordinaires de transporter les cadavres ailleurs et notamment en terres catholiques.” Hij kloeg verder dat er zoo-

veel noodzakelijke voorwerpen tot uitoefening van den godsdienst in de kerk ontbraken. „Qu'il y a une telle nécessité dans les endroits susdits qu'il est surprenant qu'un Chapitre si illustre veut souffrir plus longtemps une chose si honteuse dans une église incorporée, de laquelle ils tirent toutes les dimes anciennes et novalles, et dans quatre paroisses voisines (Baerle, Gilse, Ginneken et Princehage) sans contribuer un sou pour le vice-pasteur, etc. etc.”

Zulks had voor gevolg dat afgevaardigden der overheden van het land en der abdis van Thorn in September 1733 naar Meerle reden om de rekeningen der kerk na te zien. De pastoor stond het eerst toe maar zegde het nadien af; de rechters konden dadenloos vertrekken. De zaak bleef hangen tot 14 Mei 1734, als de Hooge Raad van Brussel besloot het proces door te drijven. Den 14 Juni 1734, kwamen Raadshcer L. F. de Robiano, met den advokaat de Swart voor de prinses abdis, de procureur Aguilar Servans voor het kapittel van Thorn en de secretaris Tombelle, te Meerle.; zij verbleven bij den rentmeester van Beeck op den Elsacker. Pastoor, kerk- en armbestuur werden uitgedaagd om voor hen te verschijnen, maar niemand ging. Het Hof veroordeelde de achterblijvers tot 10 patacons amende, en verschenen zij niet binnen een uur de straf klom tot 15 patacons. Geen enkel luisterde. 's Anderdaags, hetzelfde; zij verbeurden 20 patacons. De rechters gingen alsdan naar de pastorijs en veroordeelden den pastoor tot 10 kronen en verplichtten hem te 2 uren op het kasteel te komen. Nu werd hij bang, voldeed aan het gebod, maar de kerkmeesters legden de schuld op den pastoor en deze vroeg de herziening der vonnissen.

De kanunnik Cremers van Mechelen, geestelijke raadgever van Meerle, kwam er ook tusschen, alsmede advokaat G. Mars van Brussel, ten voordeele der kerk. Alles bleef nogmaals onbeslist tot eindelijk het geding wederom voor den Grooten Raad werd voorgedragen die een voorstel om akkoord te maken goedkeurde en den pastoor veroordeelde tot 5/6 der onkosten en de Prinses-abdis tot 1/6. De onkosten waren voor kerkbestuur en pastoor, 103 3/2 stuivers, en van hunnen advokaat Gasp. Mars, 347 guldens 19 1/2 stuivers 1/2 oort. De heer De Jonghe sub-secretaris van Hoogstraten moest voortaan de inkomsten zoo van de kerk, H. Geesttafel van Meerle, mitsgaders van de kapel van Meersel voor zes jaren inzamelen en ontvangen, te beginnen van den 1 Januari 1736, en trok daarvoor 7 gl. 10 st. van ieder, 100 guldens. De partij-

en bleven hevig verbitterd op elkander, maar Thorn had zijn doel bereikt, met de inkomsten aan het kerkbestuur te onttrekken. Zoo eindigde dit geding, waaruit wij besluiten dat er wel wat kwade wil in spel was langs beider kanten. De abdis trok groote inkomsten uit Meerle en leefde niet vroom hare verplichtingen na; de pastoor had ook niet te klagen over de inkomsten zijner kerk, maar hield er niet aan uit zijnen zak iets aan te koopen, waartoe hij niet in strikte rechtvaardigheid maar uit liefde en ijver alleen verplicht was. Eilaas, ongelukkiglijk werd de kerk de gefopte van al die enge begrippen.

Deze misschien wat al te uitgebreide verhandeling over de betrekkingen tusschen Thorn en Meerle werpt toch eenig licht over den toestand in die tijden. Vragen wij ons nu eens af, waaruit die groote macht dezer abdij voortspruit? De grondheerlijkheid van Meerle viel Thorn te beurt door eene akte van 992 (1), waarin Hilsondis gravin van Strijen al hare goederen en inkomsten, welke hare familie van koning Zwentibold in het land Strijen bekwam, aan dit machtig klooster afstond. Daartusschen bevond zich de villa Baerle met den autaar aan St. Remeys toegewijd, door de gravin gebouwd (2), waarvan Meerle afhing. De abdij vermeederde beurtelings hare inkomsten, voorrechten en goederen. Keizer Hendrik II beoordeelde ze. in 1007 (3); Hildegondis, Hilsondis waardige opvolgster, schonk. in 1235 (4), de kerken van Gilse en Hubach. in 1243 verkocht zij aan Godfried, heer van Breda. verscheidene rechten, waartusschen 5 Keulensche marken jaarlijks op den feestdag van St. Remeys te ontvangen van de manschappen aan de hoeve van Baerle verbonden (5), en in 1261 vermeederde zij de inkomsten harer kanunnikessen met het patronaat der kerken van Gilse. Baerle en Geertruidenberg (6). In deze laatste akte bepaalde zij dat de kerkbedienaars van Baerle recht hadden op 15 ponden Leuvensche munt en die van Meerle op 12 ponden. Arnold van Leuven, heer van Breda, en zijne vrouw Elisabeth kochten van haar het recht marktgeld te heffen in het land Strijen en verpandden terzelve tijd, in 1277. de tienden die zij inden in de parochie Eten (7).

Buiten den rijkdom die de abdij te Meerle en omtrek in goe-

(1) *MIRÆUS. Op. dipl.* I, 146. — (2) *Ibid.*: villam Baerle cum altari in honore S. Confessoris Remigii a me constructo. — (3) *MIRÆUS. Op. dipl.* I, 507. Akte. — (4) *Ibid.* II, 855. Akte. — (5) *Ibid.* II, 857. Akte. — (6) *Ibid.* II, 362. Akte. — (7) *Ibid.* II, 869. Akte.

deren bezat, behield hare overste nog groote rechten, zooals het hoogrecht der doodstraf en der genade welke zij menigen keer toepaste. o. a. de genade, in 1554, van Hendrik Fyen van Meerle, die eenen manslag pleegde op Lambert Ingenhuys. De pleegvormen ervan geschieden te Gilse, op het oud Hof of Laanhof genoemd, en te Baerle, waaronder de landgoederen van Chaam, Alphen, Goirle, Weelde, Merxplas, Baerle-Nassau en Hertog te recht kwamen. Dit hof bestond uit eenen meier en zeven schepenen, te weten: 4 van Baerle, 1 van Weelde, 1 van Goirle, 1 van Merxplas, en vonnisde tot in 1795.

Zoo regeerde het machtig stift Thorn over Meerle en omtrek, in middeleeuwschen geest, tot aan de Fransche Omwenteling, wanneer in 1796 alle kerkelijke goederen werden aangeslagen en het vorstelijk kapittel Thorn zijn einde nabij zag.

HOOGSTRATEN.

Meerle was ook een leen van Hoogstraten. Volgens een oud geschrift bestond het Land van Hoogstraten uit: Hoochstraten, Wortel, Meere, Mierle, Minderhout, Eeckeren, Ousterweele, Hemischen, Ryckevorsel, Lillo, Santvliei, Berendrecht, Orderen, Itegem, Hoboken met het Land van Rumpst, Loenhout, Keerberge (1). Franco, graaf van Ostrevant, heer van Borssele, enz., gaf, den 23 April 1458, eene leenbekentenis en optelling zijner heerlijkheid in Brabant, van het Land en de Vrijheid Hoogstraten, en hiertusschen bevinden zich Meer, Minderhout, Wortel, Rijkevorsel, Brecht, het kasteel van Gelmen, en het dorp Meerle (2). Een weinig later vernieuwde Kasper, heer van Kuilemburg, Borssele, enz. dezen pleegvorm (3). In de opene brieven der oprichting van de Baronie, Land en Heerlijkheid Hoogstraten, tot Graafschap, in Juni 1518 (4), ten voordeele van Antoon van Lalaing, heer van Montigny, lezen wij o. a. dat zijne vrouw Isabeau, dame van Kuilemburg, Hoochstrate, enz., haren man de Heerlijkheid Hoogstraten schonk, welke alsdan uit drij verschillende leenen bestond: 1. Hoochstrate, Merle, Wortel en Mere, voor een leen; 2. Minderhout, voor het tweede; 3. de parochie Ryckevorssele voor

(1) BUTKENS. *Trophées de Brab.* II, 8. — (2) Rijksarchief Brussel. Cour féodale de Brabant, nr 563. L. GALESOOT. *Inventaire*, II, 148. — (3) *Ibid.* nr 2455. IDEN. II, 182. — (4) BUTKENS. *Op. cit.* III, 343.

het derde, met ongeveer 354 manschappen, die als achterleenen er van gehouden werden. Alle worden nu tot een leen vereenigd en tot Graafschap opgericht (1). Op kerkelijk gebied, sticht, den 13 Oogst 1422, Jan van Cuyck, heer van Hoogstraten, vier kapelrijen in St. Catharinakerk aldaar, en ontleent er den grondcijs voor onderhoud van aan het dorp Meerle en andere (2). De leenen van Meerle, bij Gatesloot vermeld (3), toonen voldoende dat zij aan het Land van Hoogstraten toebehoorden.

De Heeren van Hoogstraten waren dus de heeren van Meerle. De eerste, die wij kennen, stamden af uit het huis van Gemmenich, welke op het einde der 13e eeuw de heerlijkheid overlieten aan de heeren van Cuyck. Geheel de 14e eeuw en het begin der 15e heerschte dit huis over deze streek. Franck van Borsele verkrijgt alsdan Hoogstraten van den heer Jan van Cuyck en behoudt de heerlijkheid in zijne familie tot Isabella van Kuilemburg, vrouwe van Borsele, trouwde, in het begin der 16e eeuw, met Antoon van Lalaing en de heerlijkheid in deze familie overging. Deze stierf uit met Maria Gabrielle van Lalaing, in de eerste helft der 18e eeuw; zij huwde Karel Florentijn Wild- en Rhyngraaf van Daun en Kirburg, graaf van Salm en gouverneur van Breda. Hoogstraten werd, den 6 Januari 1740 tot hertogdom verheven door Keizer Karel VI, ten wille van Nicolaas Leopold, prins van Salm. De prinsen van Salm-Salm bleven er in het bezit van tot aan de Fransche Omwenteling (4).

Het Land waarover deze heeren heerschten was van ouden datum over 't algemeen verdeeld in vier kwartieren: 1. De Vrijheid Hoogstraten; 2. Rijkevorsel en gehuchten; 3. Meer en Minderhout; 4. Meerle en Wortel.

Geen twijfel dan dat er nauwe betrekkingen aangeknoopt

(1) E. ADRIAENSEN. *Hoogstraten*. Akte, bl. 140. — (2) *Bijdragen*, 1910. — (3) *Les Feudataires du duc Jean de Brabant*. Op. cit.

(4) Wij weiden niet verder uit over de opvolging en de genealogie dezer Heeren, welke alreeds zoo dikwijls zijn beschreven en zich verczelvigen met de geschiedenis van Hoogstraten, waarom wij dan ook den lezer die er meer van wil weten naar de hiervenstaande Boekenbeschrijving verzenden: BUTKENS. *Trophées de Brabant*, I, 505, 506, II, 145, 243, 54, 57, 111, 343. — Dr WAP. *Geschiedenis van het Land en de Heeren van Cuyck*. Utrecht, 1858. — M. BRASSART. *Notice historique et généalogique de l'ancienne et illustre famille des seigneurs et comtes de Lalaing*. Douai, 1847. — HENNE. *Histoire du regne de Charles V*. Bruxelles, 1866. — *Noblesse des Pays-Bas*, 111, 103, en de verschillende werken over adeldom van Goethals, de Herckenrode, Bon de Reiffenberg, de Raadt, Stein d'Altenstein, M. de Troostembergh. — *Annales de l'Académie royale d'archéologie de Belgique*, XV, XXXIV. — HAROU, ADRIAENSEN en STROOBANT in: *Bulletins de la société belge de géographie*, Kempisch Museum, *Taxandria*. — ADRIAENSEN en SEGERS. *De collegiale kerk der H. Catharina te Hoogstraten*. Hoogstraten, 1895.

werden tusschen Meerle en de hoofdplaats, en vooreerst aangaande het gerecht. Het dorp behoorde reeds sinds lang, voor 1546, aan de buitenbank van Hoogstraten. Den 10 September 1418 besliste het magistraat van Antwerpen — immers Hoogstraten lag in het markgraafschap des H. Rijks — in eenige moeilijkheden tusschen den heer Jan van Cuyck en de inwoners zijner Vrijheid, dat de bank hunner buitenvrijheden tweemaal ter week zou liggen (vonnissen) en dat men in de genechten en in de gedingen van hare macht bestand de pleegvormen en de wetten zal onderhouden welke men van ouds daar volgde. Aan die Bank waren gehecht zeven schepenen van den heer van Hoogstraten, poorters der vrijheid, twee van Meer, twee van Meerle, een uit Minderhout, alles volgens het landrecht van buten. Graaf Philips van Lalaing en gravin Anna van Rennenburg brachten daar eenige veranderingen en verzachtingen aan toe (1).

De misdadigers van Meerle stonden te recht voor deze rechtbank, werden er op het Kasteel gevangen gezet en zelfs gescherprecht, waaraan bestuurlijke afgevaardigden uit het dorp moesten aanwezig zijn. In 1560 gijzelde men de inwoners Bastyn, Cornelis Boterpot, Joos Antoon Sprangers, op het kasteel omdat zij de lasten niet betaald hadden. Het dorp was verplicht hunnen onderhoud te betalen en schonk voor hun verteer, 3 guldens, 5 stuivers, en in 1575, voor hooi en brood der gevangenen Bastyn en Verdoesdonck 3 gl. 10 st. In 1677, hielpen de vorster Mathys Lauveryssen en de ondervorster Cornelis Mijs op het kasteel waken, toen Antoon Bronertsier *gejusticieerd* werd. Het deel van Meerle in de onkosten beliep op 17 gl. 6 st.

Soms kwam de Roode Roede, de beul van dien tijd, in Meerle zelf gerechten om de dieven te geeselen en te brandmerken. Hij moest in 1677 wederom in het dorp komen, doch men maakte een akkoord met den drossaard van Hoogstraten dat hij weg zou blijven. In 1717 verscheen hij opnieuw te Meerle en men betaalde hem 12 gl. 9½ st.

De drossaard en de schout der Vrijheid bemoeiden zich

(1) Ordonnantie op 't stuck van Justitie der Vreyheyd Hoochstraten 1548-1551. Graaf Philips van Lalaing in 1546 besluit « dincorporatie vander banck ende justicie onser heerlicheit van Rijckevorsel tot onser buytenbanck van Hoochstraten gelijk onse andere dorpen ende heerlicheden van Wortel, Mer, Minderhout ende Meerl sulx tot dien dage toe gewoonlick waren te onderhouden ». ADRIAENSEN. *Hoogstraeten*, bl. 53. In 1555 geeft Anna van Rennenburg, gravin van Hoogstraten, eene andere ordonnantie uit, waarin zij op aandringen der ingezetenen van Meer, Meerle, Minderhout en Wortel eenige verzachtingen aan de ordonnantie van graaf Philips van Lalaing toebrengt. *Ibidem*. bl. 95.

meermaals met de gemeentezaken, van Meerle. De Schepenen werden dikwijls te Hoogstraten geroepen, alwaar zij beridderden moesten over aangelegenheden van dorp en kwartier, hetzij voor legervrachten, oelastingen, inkwartieringen, processen, enz.

Men vereerde alsdan doorgaans de overheden met eenige geschenken. Langs hare zijde stond Hoogstraten hare onderzaten bij. Rond 1578 ging de Borgemeester naar Breda om den gouverneur te spreken. Meerle, welke in dat onderhoud eigenbelang had, gaf hem twee varkenshammen van 2 gl. en eenen haas van 30 st. mede. In 1598 hielp hetzelfde magistraat ons dorp in het verdeelen der imposten en in de betalingen van 20.000 Karolus guldens. Meerle was verplicht nu 300 guldens voor vrijdom te betalen, waarschijnlijk eene oorlogsbelasting op het Land van Hoogstraten. De schout dezer Vrijheid schreef in 1606 eene requesste aan de abdis van Thorn, wegens het onderhouden der kerk van Meerle. Evenwel haperde er soms iets aan dien bijstand. Op 11 Januari 1649 kwam een bode uit Hoogstraten zeggen dat het dorpsbestuur geliefde naar den Graaf te komen om het verslag te hooren. hoogst denkelijk voor het inleveren van soldaten. De afgevaardigden brachten vele geschenken mede om een goed verslag te verkrijgen. Ongelukkiglijk op 22 Januari meldde het nieuws dat het verslag slecht was en men 27 guldens schuldig bleef. Het lukte dus altijd niet even goed.

Zulks bleek de verhouding in gerechtszaken en bestuur tusschen Meerle en Hoogstraten. Viel men meestendeels 't akkoord en gehoorzaamde ons dorp nog al gewillig, soms toonde men zich halsstarrig en ontstonden er processen. In 1606 hing er een geding over het Nobelgeld (1), belasting tot onderhoud des burchts van Antwerpen. Het Land van Hoogstraten was daarin getaxeerd, tot 80 nobelen, Hoogstraten 20. Rijkvorsel 20, Meer en Minderhout 20, Wortel en Meerle 20. Gewoonlijk kweten de twee laatsten, Wortel als een klein dorp, een derde, en Meerle de andere twee derden. Hierom rezen moeilijkheden op. Getuigen werden gehoord en zij verklaarden dat het zoo was voor de voorschrevene dorpen maar dat voor Meerle zij geen kennis hadden hoe dit dorp eertijds het nobelgeld betaalde, daar er veranderingen aan waren toegebracht en Meerle tolvrij stond van Antwerpen. De zaak werd te Brussel verhandeld, duurde tot in 1608 en scheen

(1) Over het nobelgeld : MERTENS EN TORFS. *Gesch. v. Antwerpen* I, 168.

Meerle voordeelig, aangezien deze gemeente verwoest lag en de ingezetenen verstrooid en velen gestorven waren. De borgemeester van Meerle reisde daarvoor zelf naar Brussel en meester Boterpot van Hoogstraten stond hem ter zijde.

De Hertog van Hoogstraten klaagde, in 1742, bij het Gerechtshof van Brussel den pastoor van Meerle aan om zijne onachtzaamheid, nalatigheid, niet verschijnen bij de oproepingen, enz. De geestelijke verontschuldigde zich om de groote afstanden, de moeilijke reizen, enz. Het Hof vergenoegde zich hier niet mede en beval een onderzoek over het kerkbeheer. Maar de andere dorpen brachten ook klachten in tegen hunnen heer, en Meer, Wortel. Minderhout zonden te samen met Meerle vier requesten tegen Nicolaas Leopold prins van Salm, uit name der pastoors en armeeesters hunner gemeenten.

Deze zaak brengt ons aan de verstandhouding tusschen Heer en dorpelingen die over 't algemeen zeer goed en eerbiedig bleek. De Graaf verfraaide de kerk te Meerle, ging er van tijd tot tijd ter jacht, en dan schonk men hem alsook aan zijne gemalin wildgebraad en eetwaren. Wanneer het de inhuldiging van eenen nieuwen Heer gold deed het dorp zijn best om hem zoo plechtig mogelijk te Hoogstraten te helpen inhalen. In 1677 offerde het Graafschap een geschenk aan de Graaf: Meerle droeg daarbij toe voor 33 guldens.

Het ergste dat de gemeente menig leed berokkende was het Kasteel der Vrijheid. Het verblijf van soldaten hierop en de belegeringen kostten veel geld en waren. Wat last en moeilijkheden zijn niet ontstaan door het bijdragen tot onderhoud des burchts! In 1594 was Meerle verplicht 4200 mutsaarts en vele ponden kaarsen op het kasteel te brengen. Deze sterkte was rond 1600 in het bezit van den graaf van Bergh: de dorpen brachten hem een geschenk en Meerle's deel bedroeg 9 gl. 16 st. In 1604 moest het dorp met de andere gemeenten van het Graafschap de vesten rond het Kasteel ruimen en onderhouden; zijne quote steeg tot 10 gl. 10 st.; hiervoor betaalde het nog in 1631, 33 gl. 7 st. Wij blijven hier niet langer op stil, omdat wij er al genoeg over verhaald hebben in het voorgaande hoofdstuk der Politieke geschiedenis. Hiermede heeft de lezer een klein gedacht van het betrek tusschen Meerle en Hoogstraten, waaruit genoegzaam blijkt dat beider lotgevallen innig verbonden waren.

BREDA.

Uit dit Noord-Brabantsch stadje ontsproten de heeren (1) die het eerste bewind over Meerle hielden, om reden hunner heerlijkheid van Baerle waartoe Meerle als gehucht behoorde. De leenmannen van den hertog Jan III, in de 14e eeuw staan in het Spechiboek aangeteekend, zijnde *de terra Breda* (2), van het Land van Breda, zoowel als *de terra Hoehstraten*. Meerle stond dus in de eerste tijden evenwel onder het Land van Breda als Hoogstraten. Ook nog later onderhield deze stad er betrekkingen en rechten, zoo het blijkt uit brieven van Jan, graaf van Nassau, die in 1472 er nog eenige leenmannen telde (3) en uit het Register der verhevene leenen van Breda, in 1765 (4). Deze betrekkingen zijn immer gebleven, des te meer dat Breda in voorspoed opklimmend de markt uitmaakte waar de inwoners van Meerle het meest hunne produkten verkochten. Na de beroerten der 16e eeuw daalde de toenadering door de scheiding der Zuid- en Noord-Nederlandse provinciën en het verschil van godsdienst, alhoewel de Hollandsche katholieken er toevlucht zochten tot uitoefening hunner geestelijke verplichtingen.

Eilaas de legers die te Breda verbleven of doortrokken en

(1) Vgl. BUTKENS. *Trophées de Brabant* II, 74; LE ROY, VAN GOOR en het nieuwste werk over de geschiedenis van Breda door Dr CORSTENS.

(2) Een alleroudst codex van Brabant meldt: « Ende onder het hoogh-gherichte van Strijen sal gaen het landt van Gelmel met alle de dorpen tusschen Marck en Baerel, alsoo sij toebehoorden den Joncker van Breda. » J. B. GRAMAYE. *Antiquitates Bredanae*, bl. 4. — Vgl. ook L. GALESLOOT. *Op. cit.*

(3) J. B. GRAMAYE. *Antiquitates Bredanae*, bl. 10.

Nevens het Kerkhof, aengecomen na doode, van den Eerw. Heer Wynandus Allewyns, als laetsten sterfman voorgesteld hadde op den 5 April 1731. Omme de selve te houden tot rechte en onsterffelijke Erleener van den heer en Baron van Breda, in ter tijdt te verhergewyder van de Leenrechten soo dikwijls als deselve verschynen of te ledigh worden sullen, behertelijk noghtans wel Gem. Heeren Baronnen en de eene ygelyke anders syns goedrecht, ende heeft den heer Comparant aen handen van Mr Hendrik Verbrugge, griffier, in abstentie van den Grave van Randwyck, drossard der stadt en lande Breda, behoorlyke huld en trouwe en eed van trouwe gedaen gelyck en de getrouwe leenman synen Leenheer schuldig is en behoorde te doen. Aldus gedaen ten Leenhove van Breda den achtsten May seventien honderd vijf en sestigh.

get. W. H. VERBRUGGEN.
(Gemeente Archief, Meerle.)

(4) *Extractt uyt het Register der verhevene Leenen en andere acten en leenen van Breda.* « Voor de heeren Cornelis Johan Checuws, Christiaan Abraham Beverly, als leenmannen compareerde de Eerw. Heer Franciscus Jan Baptist Verhulst vicaris in Meerle, ende ontfingh als sterfman, ten behoeve van O. L. V. Autaer, een smallen leen van een suster rogge, staende op twee bunders land, den Lockhaen gelegen tot Baerle. Een smallen leene 25 roeden hof, en vijf loopen saet tot Meerle, in den acker. »

de belegeringen die deze stad meermaals onderging troffen ook Meerle welk er menigmaal door te lijden kreeg (1).

Men had dikwijls met den gouverneur van Breda af te rekenen. De borgemeesters werden van tijd tot tijd bij hem geroepen voor inkwartieringen, en lasten, en dan brachten zij gewoonlijk alle soorten geschenken mede: capuinen, varkenshammen, wildgebraad, enz. Den 3 April 1578 kwam het nieuws dat Mijnheer van Meerwede, Rimeester, zijn hooggeacht eerevisiet zou houden te Meerle en te dien einde men hem met 3 of 4 capuynen moest vereeren. Zulke bedelbrieven ontving het gemeentebestuur menigen keer, maar zij waren doorgaans van ergeren inhoud. Den 15 Mei en 4 Juni van hetzelfde jaar schreef de gouverneur twee brieven, om hem 600 dennen staken te bezorgen en uit vriendschap eenig wildgebraad; 't zij sezanten, patrijzen, hennens of jonge capuynen, enz, mede te brengen. De Borgemeester van Meerle met de andere Borgemeesters uit het Land van Hoogstraten trokken den 22 Februari 1649 naar Breda om den gouverneur en den commandant eerbewijzen te doen en hen het contingent van Meerle te betalen, zijnde 83 guldens.

In 1472 regelde Jan, graaf van Nassau, heer van Breda, de erfenisrechten die men verschuldigd was te betalen en aan te geven in zijne hoven van Gilse en Baarle sedert oude tijden, beval het afnemen met recht op 60 zwarte ponden en het calengieeren voor de achterblijvers, wat ook te Meerle van toepassing gold.

De gevangenen van Breda diende ook wel eens aan de Meerlenaren, waarvoor de gemeente den kost moest betalen. In 1579 vereffende zij 22 guldens en voldeed aan den advocaat, dien men liet komen om raad te geven, nog 3 guldens.

Dit beknopt overzicht bewijst dat er te allen tijden zoo onder bestuurlijk, godsdienstig en rechterlijk opzicht aanhoudende betrekkingen, alhoewel minder als met Thorn en Hoogstraten, tusschen Meerle en Breda ontstonden.

(1) Zie Hoofdstuk : Politieke Geschiedenis.

V.

INSTELLINGEN.

GEMEENTE.

Meerle behoorde van de aloudeste tijden aan de pagus Taxandria, het graafschap Strijen, de villa Baerle, en het Hertogdom Brabant. Dit gehucht van zijne bakermat gescheiden maakte eene afzonderlijke gemeente uit en komt voor in eene haardtelling van 1435 als staande onder het markgraafschap van het II. Rijk en het kwartier Hoogstraten. Gerechterlijk hing het af van de buitenbank dezer Vrijheid en volgde in rechtsgeding, tot in de 18e eeuw, de Costuymen der Hoofdbank van Santhoven. In deze verschillende besturen troonden de opperhoofden zijner gemeente. Maar op zijn eigen had het ook wel iets te zeggen en vormde eene regeering welke de inwendige orde gadesloeg.

Meerle stond op het laatst der 16e eeuw in twee verdeeld : 1 de gehuchten Heerle, Rode-Voort, Groot-Eyssel en de straat of de kom des dorps : 2. Meersel, Klein-Eyssel, Elsakker, Oosteneinde en Lynbeke. Ieder deel bezat zijnen borgemeester, die voor een half jaar gekozen werd, van Kerstmis tot St. Jansmisse, en daarna, van St. Jansmisse tot Kerstmis, dus vier borgemeesters per jaar. Borgemeester zijn, was alsdan zooals nu een lastig stielkje. Hij vervulde het ambt van *borsemeester*, haalde de lasten op en betaalde uit. De belegeringen van Breda en Hoogstraten, in 1596 tot 1625, verwekten zooveel schade en geldopeischingen dat er overal de grootste armoede heerschte en soms twintig binnenboeken werden ingezameld. Er bevonden zich borgemeesters die hun eigen goed moesten te pand stellen, ten wille der ontvangsten, om de gemeente aan schade en schaamte te onttrekken, zoo ze zelf in de rekeningen schrijven.

De borgemeesters werden bijgestaan door schepenen, geswoorenen, armmeesters en vorster. Borgemeesters, schepenen en geswoorenen maakten eigenlijk den Raad uit en bestuurden de gemeente. Wat eene eigenaardigheid dezer vergaderingen daarstelde was, het lekker glasje bier, dat er in menige zitting gedronken werd, waarvoor vele betalingen in de rekeningen staan opgeboekt.

De schepenen, de grootste wetgevers, beslistten ook in klei-

ne overtredingen, en reisden zoowel als de Borgemeesters om zekere pleiten naar Antwerpen, Brussel, Hoogstraten en Breda. De geswoorenen waren de raadsleden. De armmeesters hielden zich met de H. Geesitafel bezig. De vorster trad op als veldwachter. De gekozenen van het gemeentebestuur traden in dienst op St. Jausmisse. Later kwam daar de secretaris nog bij die in plaats van schepenen en borgemeesters het schrijfsambt uitoefende. Na de Fransche Omwenteling werden deze pleegvormen geheel veranderd en waren het de Burgemeester, de Schepenen en de raadsleden die alle orders onder bevel van Burgemeester en secretaris regelden en uitgaven.

De haak van het gemeentebestuur hing zoowel toen als nu gewoonlijk vast aan het financieuzen. Daar lag de intensieve kant van elke regeering, waarom wij er dan ook hier wat langdradiger over uitweiden. De lezer kan een goed gedacht maken wat geld er werd verhandeld in oorlogstijden en troepenverkeer, indien hij eenigszins wil vergelijken met den oorlog van 1914. Vraagt aan de gemeenten waar troepen logeerden, doortrokken, vochten, en al de bijhoorigheden van den oorlog, wat hun dat kostte. Gij zult alsdan aanstonds begrijpen wat geld er werd uitgegeven, wat moeilijkheden er opdaagden in de voorafgaande eeuwen, wanncer de krijgstrompet gedurig schalde!

Meerle deelde daar zoo erg in als elders, zooals wij reeds gedeeltelijk in de Politieke geschiedenis gezien hebben. De belastingen en onkosten stegen immer hooger en hooger en de inkomsten daalden even laag, zoodat men gedurig voor een mali stond en op leeningen leefde.

In 1579 gaf men vele geschenken aan de overheden om vriend te blijven met de regeerders, aan den hofmeester van Breda 5 gl. en nog eens 3 gl., aan den wachtmeester een schaap, eene patrijs en 5 gl. 6 st., en eenen anderen keer aan den gouverneur te Breda 3 lammeren 5 gl. 6 st. en daarna nog vette hoenders. In 1580 betaalde men bijna geene cijnsen meer. De gemeente kreeg in 1597 en 1598 maanbrieven om geleende sommen, beden en contributies te verciffenen. De heeren A. Dame, Dilc de Warlin, oversten, onderieekenen den 9 September 1598 eene kwijting waarin zij bekennen ontvangen te hebben van ingezetenen te Meerle 250 gl. op de 2000 gl. van de dorpen uit het kwartier van Antwerpen. In 1598 lag in het dorp gedurende 56 dagen een manneken, executieman, Franckaert geheeten, omdat de gemeente de koningsbeden niet kon betalen, waarvoor hij 20 gl. en den kost kreeg. De bor-

gemeester Adriaen van den Sande haalde, in 1598, 17 dubbel bedeboeken op peerd, trekos en koe, 10 stuivers van elken stok bieën, en $\frac{1}{2}$ stuiver van elk schaap. Ditzelfde jaar betaalde Meerle nog 156 gl. tot onderhoud van het krijgsvolk tot Herenthals (1). In 1590 kortte men het dorp bij iedere betaling voor de lichteheid van de gouden munten. De munt-schroorders zullen toen ook al in het werk geweest zijn. De borgemeester moest met den vorster de inwoners afgaan om betalingen te bekomen. Vele soldaten werden meermaals uitgekocht, opdat zij niet zouden komen en de gemeente gerust laten, want als er zij er vertoefden leefden zij op de kap der bevolking, wat zware onkosten verwekte. Daarbij ontving het bestuur menige dreigbrieven van te „executeren” (ter betaling dwingen) indien men niet aanstonds geld stortte voor de achterstallige sommen van 1597 en 1598. Wat ellende! Zoo sloot de 16e eeuw. In de 17e ging het niet veel beter.

De gemeente was dikwijls in schuld. In 1601 leende men kleine sommen gelds bij de inwoners. Kapitein van Beeringen vraagt om hem een paard te schenken en het bestuur antwoordt dat het onmogelijk is. Dit jaar staan er vier borgemeesters te boek: Pieter Adriaen Aerts, Wilm Festraets, Jan van Matheysen en Cornelis Wils. Zij verdeelen den last in twee groepen per half jaar en ieder de helft der gemeente. De eerste moest ophalen 25 *extra ordinarijs boecken*; ieder boek bedroeg 40 gl. 10 st. te samen 1012 gl. 10 st.; daarmede 1 *ordinarijs bedeboeck* zijnde *Konings of Hertogenboecke* van 328 gl. Voor 't overige haalde hij nog 6 *labeurboecke* op van 33 gl. 16 st. ieder.

Nadien kon men geen borgemeesters meer krijgen. Was het omdat zij de zaak te lastig vonden of hun ambt niet goed uitvoerden? In alle geval de schepenen Lambrechts en Huybrechts moesten zich met de zaak bemoeien en hesteden het ophalen en ontvangen van koningsbeden aan gedurende een jaar. Men moest ophalen 12 extraordinarisse boeken en één

(1) Declaratie van het geene die dorpe van Meerle betaelt hebben ter ordonnantie van C. Don Ambrosio Laudriane tot onderhoud van het cryskvolk liggende binnen Herenthals sedert 1ste Novembris 1567 tot den 4 Februari 1568:

Aen de compagnie van Don Herronimo de Mourron op den 16 January	guld. 62.
Aen de compagnie van Frederico Assitie van de selve maent	guld. 20.
Aen de compagnie van S. Forea Spiemardi, op 21 der selve maent.	guld. 14.
Aen Constantia Rubbens tot behoef op 3 February 68	guld. 60.

Daerenboven hebben de borgemeester des dorps noch betaelt aen voors. Constantia tot het onderhoud van dry companien Italianen gelegen hebbende binnen Herenthals, zedert den 23 Septembris 1567 tot den 6 Novembris daer na, waarover de schout van de Staten van Brabant eene korting verkreeg ten bedrage van 351 gulden.

brandboek op den stook, 1 labeurboek op het land, 1 veeboek op koeien en ossen, 1 persoonboek op man en vrouw, kinderen, knechten en meiden. In 1605 stond bij de andere lasten nog het ploeg- en schouwgeld te betalen, doch daar men het labeurgeld van 1602 al weigerde zal deze belasting ook niet aangenomen geweest zijn, want op 7 Maart 1605 kwam van wege de Staten van Brabant door bemonding van den heer Verhoooneq het volgend bevel: Het schouw- en ploeggeld moet volgens het jaar 1600 betaald worden, zijnde 30 st. twee ploegen voor eene schouw. Maar aangezien Meerle vanaf het begin onder de gemutincerden, van Roermond (schuimers) gestaan had, zal het maar $\frac{1}{3}$ kwijten. Zelfs diegenen wie brand of andere ongelukken, beproefd hadden konden nog gratie bekomen.

Een geruimen tijd ging het ook wat beter, doch uit de rekeningen van 1656-1664 lezen wij dat de gemeente voor het verblijf van den baron van Peeterheim en de officieren alhier en te Wortel, voor den markies de Dync die te Meer logeerde, moest betalen, en zelfs voor den tafelonderhoud van dezen laatste 300 gl. ter maand en aan den kapelaan van den baron 225 patacons — 562 gl. 10 st. Men was zoodanig in verlegenheid dat in het begin van 1656 men 13100 gl. te Antwerpenlichte en andere keeren naar deze stad en Brussel reisde om geld op te halen. De uitgaaf in deze jaren, meest al aan legeroversten en geschenken, beliep op 12561 gl. In 1675 deed de Borgemeester Matheus Cornelis Antonissen eene geldleening te Chaam. Hij stelde zijn eigen paard tot pand. De betalingen geschieden alsdan zoo onregelmatig dat de ontvanger bedreigde wederom op de gemeentegoederen beslag te komen leggen. Twee jaren later in 1677 liet de regeering de 40e penning belasting vallen voor Meerle. Zulks was een bijval van 381 gl. 9 st. 1 oord. De lasten klommen hoog in 1692; de inwoners betaalden tweemaal, altijd voor 6 maanden: onder de 15 jaren 14 stuivers, boven de 15 jaren 20, voor iedere koe of paard 20 st. Er stond eene belasting op de tappers, die bracht 88 gl. op. Daarbij kweet het dorp nog zijn deel in het loon van 800 grondwerkers voor 5 dagen, wat 337 gl. 10 st. gold.

Hoe stond het in de 18e eeuw? Op verzoek der Staten van Brabant deed men in 1701 eene optelling van huis tot huis om zekere beden te betalen. Deze sloeg op al de inwoners: een werkmán kweet 1 gl., eene spinster 1 gl. De belasting bracht 524 gl. $9\frac{3}{4}$ st. op. In 1703-1705 en overige jaren betaalde Meerle oorlogslasten aan de koningen van Spanje en

Frankrijk. Men stortte 218 gl. in 1706, 367 gl. in 1707, 20 gl. in 1708, 2561 gl. in 1709, 385 gl. in 1710, 357 gl. in 1711 en 684 gl. in 1712. Inlegering op inlegering, ontzaggelijke onkosten verwekkend, volgde in deze jaren. In 1711 heerschte er groote armoede en vele betalingen bleven ten achter, zoo men melde, en daarbij mislukte nog de oogst. Men sloeg in 1719 eene belasting op het gemaal en de wijnen, wat op 3 maanden 33 gl. en op een jaar 132 gl. opracht. Er stond ook eene belasting op het slachtgeld, veegeld. en een hoofdgeld op de inwoners.

De oorlogen van Koning Lodewijk XV. tegen Maria-Theresia in 1741 begonnen, zoowel als van zijn voorzaat. veroorzaakten uitgaven en onkosten aan Meerle. De verdeeling der onkosten gebeurde bij personele belasting op vee, weiden, paarden, koeien, baas, vrouw, kinderen, knechten, meiden, op de inkomsten van de tienden en van alle bedrijven. Voor land betaalde men per bunder 9 gl. 6 st., voor weide 6 gl., voor bosschen 6 gl. Den 17 September 1754 was de gemeente zoo uitgeput dat zij de koningsbeden te Antwerpen niet kon betalen; men bleef 1800 gl. ten achter. Tot straf kreeg zij eenen huissier die op Meerle's kosten in het dorp bleef totdat men bij den rentmeester van der Cruys te Antwerpen ten volle alles vereffend had.

Nadien ging het wat gematiger, maar de dans herbegon met den Franschen Tijd. Den 16 December 1794 is Meerle verplicht bij te dragen in de 12 maal 100.000 gl. aan de zeven kwartieren van Antwerpen opgelegd. Haar deel bedroeg 2003 gl. 3 den. wat zij in munt betaalde. Den 4 Februari van het volgende jaar moest het kanton Hoogstraten, waarvan Meerle deel maakte, 200.000 fagots leveren, kleine mutsaarts; een mutsaart telde voor 3 fagots, zoo melde de brief. Burger van den Broek betaalde 3150 ponden 15 sols, den 26 floréal jaar III, voortkomend van den 20en penning op het dorp. In deze tijden en vooral onder Napoleon gold het maar gedurig leveringen van karren en inkwartieringen, zoodat in 1814 de gemeente eene schuld had van 93403 fr. Het werd nu rustiger in het land. Het overige der 19e eeuw sleet in voldoende bloeienden toestand en de gemeente kon haar financieuzen wat verbeteren. De bloedige oorlog van 1914 kwam opnieuw alle heeling stutten, zoodoende dat de uitgaven die in 1913 maar 20893.73 fr. belien, in 1920, 55454.50 fr. bedroegen.

Wij sluiten dit hoofdstuk met de namen der burgemeesters en secretarissen van Meerle sinds den Franschen tijd :

BURGEMEESTERS :

- H. Verstappen, de laatste uit de Oostenrijksche regeering
C. Schrickx, 1800 — + 27 Februari 1813.
M. Van den Broeck, — tot Juni 1818.
C. Schrickx, 1818—1843.
C. Van Dun, 1843—1848.
J. Dam, 1848—1856.
J. Huybrechts, 1859-1860.
C. Schrickx, 1860—1870.
J. Jansen, 1870—1882.
G. van der Zande, 1882—1890.
L. Van Nueten, van 1891 tot op heden.

SECRETARISSEN :

In het begin van den Franschen Tijd waren er geene bestendige secretarissen.

- J. F. Mertens, 1817-1830.
C. Mertens, 1831—1871.
Baeyens, 1871—1882.
J. Jansen, 1882—1898.
A. Jansen, 1898—1901.
C. Vermeulen, 1901 tot heden.

(Vervolgt). J. E. JANSEN EN L. VAN NUETEN.

Het "Bullarium Windesemense,, van Prior Bosmans en de Geschiedenis van het Windesheimsch Kapittel.

(Vervolg)

Dit verslag volstaat op zichzelf om den lezer te overtuigen dat het "Bullarium,, ook op financieel en politiek gebied ons nuttige en kostbare aanduidingen zal geven.

Nadere bijzonderheden. bij voorbeeld over de betrekkingen der regeering van FILIPS II met de Windesheimers. geven ons een paar brieven door den HERTOG VAN ALVA, uit Brussel verzonden. respectievelijk den 28sten Juni 1569 en den 30n April 1570. De eerste, in 't Vlaamsch. is gericht tot „den eerwaardighen onsen lieven ende Welbeminden die priorren van den cloosteren Groenendacle ende Roodencloostere“, de tweede, in 't Latijn, tot het Algemeen Kapittel van Windesheim. Ziehier een afschrift van beiden :

Eerwaardige, lieve ende beminde ; alsoe wij verstaen dat ghij gecommittert zijt van wegghen 't capittel van Windesem om te reformeren die cloosters gelegghen binnen den landen van Brabant, Vlaenderen, Henegouw ende andere geincorporeert onder 't voirseghde capittel van Windesem ende begheerende dat alsuleken laste volbrocht ende tot effect worde gebrocht. te meer in desen tegenwoerdighen tijden, soe ist dat wij U versoecken ende van wegghen des conincs ordonneren mitsdesen. to volbrengghen alsoe haest als u moghelijck sal sijn (de)

voirseghde commissie, om tot behoorlijke executie te stellen die decreten des heijlich concilium van Trenten, ende dit sonder vertreck oft dissimulatie, alsoe wel in de cloosters van mannen als vrouwenpersoonen. geincorporeert ende subject wesende 't voirseghde capittel van Windesem als alle Jander, van 't selve ordene pretenderende exempt te wesen uijt crachte van privilegien hierop verworven van onsen Heijligen Vaeder den Paus, oft wesende immediate onderworpen den ordinaris. mits des versocht wesende van hen oft heuren vicarissen; namentlick suldi oick sluijten die religieusen in heuren conventen, volgende het vijfde capittel van de vijfentwintigste sessie des voirseghden concilium. Ende indijen gij hierinne eenighe zwareichejt vindt, suldi ons des te kunde doen, om daernaer in de saecke te versien naer behoiren, bij ons oft onsen officier ende, indijen noot zij, ende dat gij ons des adverteerd sullen wij scrijven aen die voirseghden ordinaris oft andere, soet behoiren sal, opdat zij wijstandigh ende behulpig zijn in 't gene des (aangaande) voirseijt es. Eerweerdighe, lieve ende beminde. onse Heere God zij met U.

Gescreven te Brusselle den 28ste dach van Junius 1569.

(lager staat :)

ff. duc de Albe.

(noch lager :)

I. Van der Stas.

Ferdinandus Alvarez de Toledo, dux Albac, locum tenens gubernator et capitaneus generalis.

Venerabiles religiosi. devoti, dilecti. Quia per commissarium vestrum libenter intelleximus vos, occasione nostrarum literarum, quae ad vos, superioribus annis, dedimus, de reformando capitulo et ordine vestro diligenter et serio tandem cogitasse et consilio contulisse, volumus et hac vice vos admonere et hortari, ut in incepto diligenter progrediamini et tam praeclara consilia, ad bonum finem quam primum perducatis. Propterea nobis placet, quod de instituendo priore generale, qui totius capituli vestri curam et provinciam suscipiat concepissee videmini. Quamobrem ut rem illam perficiatis, necnon tam salutaris rei fundamenta incatis, vos monendos et extimulandos putavimus, simul etiam serio vos, praesentium tenore, requirentes, ut operam detis quod factiosi et rebelles ubique quam accerime puniantur, computationes tollantur, et ut diligenti cura provideatur, ut bona temporalia utiliter regantur. Nam in eo magnum ubique defectum esse audivimus.

Deinde, ut in caeteris, quae ad ocludenda monasteria spectant, provideatur, secundum quintum capitulum, sessionis Sancti Concilii tridentini 25ae. Qua in re, nisi vos remedia inveniatis, nostrum erit curare ut opportune provideatur. Venerabiles religiosi, devoti, dilecti, Deus vos servet incolumes.

Datum Bruxellae, ultima Aprilis, milesimo quingentesimo septuagesimo.

Men kan nu sterk betwijfelen of die brieven de persoonlijke gedachten van den beruchten landvoogd wedergeven, dan wel die van een der beambten bij het Centraalbestuur; evenzoo, of Alva, in tegenstelling met de meeste onzer tegenwoordige beheerders, het Vlaamsch machtig was. Zeker is het, dat zoo'n paar brieven, heel wat licht werpen op de beteekenis van Windesheim en de waardering, die haar van officieele zijde te beurt viel, evenals op de, ictwat sterk indringerige wijze, waarop het Spaansch bestuur zich in kloosterzaken mengde, op gevaar af, de geestelijke overheid geweld aan te doen.

Uit al de werken trouwens van Prior Bosmans, heeft men heel wat te putten voor de politieke geschiedenis van ons land. Vreemd, hoe die eenvoudige kloosteroverste zijn gedachten laat weiden, verre buiten de sfeer zijner klooster- of kerkelijke aangelegenheden, op 't terrein van sociale, politieke, ja taalbelangen, zoodat zijn opmerkingen dienaangaande, vaak een door en door gezond oordeel, gepaard aan een scherpe, kritischen geest verraden. Vooral zijn "*Registra*," dienen vermeld. Daar spreekt hij, onbewimpeld, zijn gedacht uit over de Oostenrijksche en Fransche Regeeringen en de scheldwoorden en beschuldigingen die wij tegenwoordig met kwistige hand de Mofsen toesturen, worden bijna letterlijk en met even zoo groote edelmoedigheid naar het hoofd van Lodewijk XV geslingerd. Insgelijks wordt de godsdienst politiek der opeenvolgende vorsten in België, in rake bewoordingen geschetst en gekeurd. Doch daarover genoeg. Wat er overigens in het "*Bullarium*," aan soortgelijke documentatie voorkomt, verdient een afzonderlijk vermelding in een latere bijdrage.

Ons zij het genoeg in dit artikel, een laatste vraag te beantwoorden: wat leert ons Bosmans' H.S., over de Kempische kloosters Korsendonck en Grobbendonck, in 't bijzonder?

Het antwoord is heel eenvoudig. Wat de geschiedenis van een kloosterorde, als orde, ten bate strekt, brengt er het zijne toe bij om de plaats en beteekenis van ieder klooster in 't bijzonder te verduidelijken. Zoo zal dan het "*Bullarium*," met

den Windesheimschen geest klaar te doen uitkomen. ons beter doen begrijpen den invloed en werking van de Kempische kloosters dier congregatie.

Voeg dan daarbij tal van kleine feiten en opmerkingen die rechtstreeksch Korsendonck en Grobbendonck aanbelangen, zoo als de namen der prioren op de Kapittelvergaderingen tegenwoordig, bijzonderheden over JOHANNES LATOMUS, prior in laatstvermeld klooster, algemeen visitator zijner Congregatie (1571), als afgevaardigde naar Rome gestuurd, waar hij van PAUS GREGORIUS XIII de vermaarde bul van 1573 verkrijgt, — bijzonderheden over de vereeniging van het klooster van Herenthals met St. Maarten te Leuven enz. enz.

Dat al die aangehaalde feiten beide kloosters ter eere strekken, zou ik niet durven beweren; maar het pleit ten gunste van Bosmans' waarheidsliefde dat hij niet gearzeld heeft in zijn "*Bullarium*," op te nemen opmerkingen, als deze: "*primum proposita fuit causa domus corsendoncanae: quæ certe (si qua alia) in discrimine proximo et periculo versabatur, propter illius rectorem qui et nominis et famæ suæ prodigus, et officii sui prorsus oblitus, dómum suam indubie perditurus videbatur.....*" (acta capituli privati 1589, Bruxellis servati.)

Bij al dien lof, dien wij Bosmans' als geschiedschrijver mogen toezwaaien, én om zijn onpartijdigheid én om de zorg waarmede hij, ook de kleinste détails, heeft opgezocht en geboekt. kunnen we nochtans niet vergeten dat hij, bijzonderlijk voor wat de feiten uit de eerste jaren betreft, van andere kroon- en niekschrijvers afhankelijk was, voor wier onnauwkeurigheden hij niet aansprakelijk kan worden gesteld.

Zoo plaatst hij de opname van het KAPITTEL of KLOOSTERVEREENIGING VAN GROENENDAEL in 1413, daar waar 1412 algemeen wordt aangenomen. Op den rand van de bladzijde voegt hij er nog aan toe: "*J. Latomus scribit 1412 in Chronicon Corsendoncanó. folio 114, sed est error.*,"

Dan rekent hij nog bij de Vereeniging van Groenendaal, de kloosters van Grobbendonck en Zevenborren, bij Brussel. terwijl de waarheid is, dat het eerstgenoemde nog moest gesticht worden. toen de kloostervereeniging van Groenendaal met die van Windesheim werd verbonden en het laatstgenoemde in 1418 slechts werd ingelijfd. (1) Vanwaar dit verschil? Hoogstwaarschijnlijk omdat Bosmans zijn gegevens in het "*Chroni-*

(1) Cfr. Acquoy, op. cit. II blz. 19 nota.

con Windesemense,, van Busch heeft geput, terwijl Latomus een groot deel van zijne stof aan het "*Chronicon Bethleëmiticum*," van Impens ontleende. Dit laatste nu zegt uitdrukkelijk: „Nomina Capituli Brabantiae (i.e. Groenendaal) haec sunt: Monasterium Viridisvallis. Domus de KORSENDONCK. Bethleem prope Lovanium, Vallis S. Barbarae Thenis, (bij Thienen) Monasterium Septem fontium numquam huius Colligationis fuit, sed suis statutis Apostolica auctoritate roboratis contentum, anno 1418 diligentia f. Alardi secundi prioris Capitulo generali [Windesemensij] se subiecit." (1)

Soortgelijke bemerkings zouden we mogen maken aangaande de opname van het NUISER KAPITTEL in dat van Windesheim. (1430.) Doch die lichte vlekken besmetten het geheel niet. Waar blijft het dat prior Bosmans ons in het "*Bullarium*," een standaardwerk naliet over de geschiedenis van een kloostervereeniging, zoo belangrijk dat men haren invloed tot nu toe niet heeft kunnen overschatten. Ons zal het toelaten, niet het werk van Acquoy te vervangen (het ware den grooten nederlandschen Geleerde onrecht aandoen, zulks te bewerken) maar aan te vullen, — terwijl wij het oog er zullen op hebben reest te zetten wat zijn protestantsche opvatting hem verkeerd deed zien.

E. DE SCHAEFDRIJVER, S. J.

(1) Cfr. Acquoy, op. cit. II blz. 16 nota, 3.

den Windesheimschen geest klaar te doen uitkomen. ons beter doen begrijpen den invloed en werking van de Kempische kloosters dier congregatie.

Voeg dan daarbij tal van kleine feiten en opmerkingen die rechtstreeksch Korsendonck en Grobbendonck aanbelangen, zooals de namen der prioren op de Kapittelvergaderingen tegenwoordig, bijzonderheden over JOHANNES LATOMUS, prior in laatstvermeld klooster, algemeen visitator zijner Congregatie (1571), als afgevaardigde naar Rome gestuurd, waar hij van PAUS GREGORIUS XIII de vermaarde bul van 1573 verkrijgt, — bijzonderheden over de vereeniging van het klooster van Herenthals met St. Maarten te Leuven enz. enz.

Dat al die aangehaalde feiten beide kloosters ter eere strekken. zou ik niet durven beweren; maar het pleit ten gunste van Bosmans' waarheidsliefde dat hij niet gearzeld heeft in zijn "*Bullarium*," op te nemen opmerkingen. als deze: "*primum proposita fuit causa domus corsendoncanae: quae certe (si qua alia) in discrimine proximo et periculo versabatur, propter illius rectorem qui et nominis et famae suae prodigus, et officii sui prorsus oblitus, domum suam indubie perditurus videbatur.....*," (acta capituli privati 1589, Bruxellis servati.)

Bij al dien lof, dien wij Bosmans' als geschiedschrijver mogen toezwaaien, én om zijn onpartijdigheid én om de zorg waarmede hij, ook de kleinste détails, heeft opgezocht en geboekt. kunnen we nochtans niet vergeten dat hij, bijzonderlijk voor wat de feiten uit de eerste jaren betreft, van andere kroniekschrijvers afhankelijk was, voor wier onnauwkeurigheden hij niet aansprakelijk kan worden gesteld.

Zoo plaatst hij de opname van het KAPITTEL of KLOOSTERVEREENIGING VAN GROENENDAEL in 1413, daar waar 1412 algemeen wordt aangenomen. Op den rand van de bladzijde voegt hij er nog aan toe: "*J. Latomus scribit 1412 in Chronicon Corsendoncano. folio 114, sed est error.*,"

Dan rekent hij nog bij de Vereeniging van Groenendaal, de kloosters van Grobbendonck en Zevenborren, bij Brussel, terwijl de waarheid is, dat het eerstgenoemde nog moest gesticht worden. toen de kloostervereeniging van Groenendaal met die van Windesheim werd verbonden en het laatstgenoemde in 1418 slechts werd ingelijfd. (1) Vanwaar dit verschil? Hoogstwaarschijnlijk omdat Bosmans zijn gegevens in het "*Chroni-*

(1) Cfr. Acquoy, op. cit. II blz. 19 nota.

con Windesemense,, van Busch heeft geput, terwijl Latomus een groot deel van zijne stof aan het "*Chronicon Bethleëmicum*," van Impens ontleende. Dit laatste nu zegt uitdrukkelijk: „Nomina Capituli Brabantiae (i.e. Groenendaal) haec sunt: Monasterium Viridisvaltis, Domus de KORSENDONCK. Bethleem prope Lovanium, Vallis S. Barbarae Thenis, (bij Thienen) Monasterium Septem fontium numquam huius Colliigationis fuit, sed suis statutis Apostolica auctoritate roboratis contentum, anno 1118 diligentia f. Alardi secundi prioris Capitulo generali [Windesemensij] se subiecit." (1)

Soortgelijke bemerking zouden we mogen maken aangaande de opname van het NUISER KAPITTEL in dat van Windesheim. (1430.) Doch die lichte vlekken besmetten het geheel niet. Waar blijft het dat prior Bosmans ons in het "*Bullarium*," een standaardwerk naliet over de geschiedenis van een kloostervereeniging, zoo belangrijk dat men haren invloed tot nu toe niet heeft kunnen overschatten. Ons zal het toelaten, niet het werk van Acquoy te vervangen (het ware den grooten nederlandschen Geleerde onrecht aandoen, zulks te beweren) maar aan te vullen, — terwijl wij het oog er zullen op hebben recht te zetten wat zijn protestantsche opvatting hem verkeerd deed zien.

E. DE SCHAEFDRIJVER. S. J.

(1) Cfr. Acquoy, op. cit. II blz. 16 nota, 3.

Een Kempische Primus te Leuven.

LENAART LEYS

(Leonardus Lessius)

1567 — 1572.

(Vervolg)

Ten jare 1542 waren de paters van het Gezelschap van Jezus, onder geleide van den gelukzaligen Petrus Lefèvre (Faber) (1). den eersten gezet van den heiligen Ignatius van Loyola, zich in de universiteitsstad komen vestigen. Eenigen onder hen hielden zich voornamelijk bezig met de geestelijke vorming der studenten die bij hen te biechte kwamen; ze leidden ze op in deugd en godsvrucht en slaagden er in een merkelyk aantal jonge lieden van de ijdelheid der wereld te onthechten en tot de kloosterlijke volmaaktheid over te halen. Zonder van andere orden te gewagen, hadden zich, op een jaar tijds, in 1564, niet min dan zes-en-twintig hoogstudenten der Alma Mater, in de Societeit Jesu laten inlijven: in 1568 waren wederom een aanzienlyk getal het noviciaat ingetreden. Groot verlies voor de universiteit, die aldus het beste door de jezuiten zag afroomen, zal wellicht een kleingeestig en kortzichtig mensch zeggen. De professoren dachten er anders

(1) Petrus Lefèvre of Favre, geboren te Villaret (Savoie) in 1506, stierf te Rome op 1 Augusti 1546, werd in 1872 door Pius IX gelukzalig verklaard.

over : getuigen van den heilzamen invloed door de paters op het studentenleven. uitgeoefend, trachtten verscheiden onder hen hunne leerlingen in aanraking te brengen met de jezuiten. Aldus deed onder meer anderen Hendrik De Grauwe (Gravius) (1), voorzitter van het klein college voor theologanten. Deze was met Lenaart Leys fel ingenomen, en daar hij 's jongelings geestelijken vooruitgang behartigde, ried hij hem aan in de kapel der jezuiten te gaan bidden, en onder de paters een vasten biechtvader uit te kiezen.

Lenaart kende de jezuiten niet van nabij. Wel woonde hij regelmatig op Zon- en feestdag de catechismus les bij, die een hunner in „het Vercken” kwam geven : buiten twijfel bevond hij zich onder de toehoorders en telde hij onder de bewonderaars van pater Robertus Bellarmino, die wekelijks een ontzaglijken toeloop naar zijne latijnsche sermonen, in de toenmalige St. Michielskerk, boven de Thiensche poort, trok: maar van hunne levenswijze wist hij enkel het goede of kwade, door vrienden of vijanden der Sociëteit onder de studenten uitgestrooid.

De gewillige jongen volgde Gravius' raad en nam de gewoonte aan op verlofdagen te gaan bidden in de kapel der jezuiten, in de Bakelijne (2). Daar wachtte hem Gods genade af.

Het was eene nederige huiskapel die de paters hadden ingericht in afwachting dat eene ruimere kerk voor het publiek geopend werd (30 September 1571.) In dit eenvoudig en armoedig heiligdom, van 't straatgerucht afgezonderd, bad Lenaart met zoo'n vurigheid ! Hij vond er God in 't diepste zijner ziel, zooals hij het later in eene zijner prachtige beschouwingen zal beschrijven : „O Heer, keer mijn hart tot U, „binnenswaarts tot op den bodem mijner ziel, waar al het „gedruisch der schepselen stilzwijgt, waar al het gewoel der „vreemde gedachten wegsterft, opdat ik U daar beminne en „vereere, naar uwe stem luistere, vóór U de ellende van mijn „ballingschap blootlegge, en bij U mijn troost vinde. (3)”

* * *

Die student die aldus lange uren, in het gebed weggezou-

(1) Gravius was 30 jaar professor in godgeleerdheid te Leuven. Sixtus V riep hem naar Rome en stelde hem aan het hoofd der vaticaanse drukkerij voor het uitgeven der werken van III. Kerkvaders : doch hij stierf er weldra (1590). Te Rome genoot hij de achting der Kardinalen Caraffa, Borromaeus en Baronius.

(2) De Bakelijne, later Weezenstraat, thans Vital De Costerstraat.

(3) de Perf. div. Rec. prec. de Immensitate Dei.

ken, voor het Allerheiligste doorbracht, wekte de aandacht van een noorschen jezuiet, pater Laurentius Niklaas, groot studentenvriend, die, als een echte apostel, er gestatig op uit was jonge zielen in 's Heeren netten te vangen. Daarom had men hem den studentenvisscher „piscator studiosorum” gedoopt. Met reden vermoedend dat in die ziel schatten van deugd opgesloten lagen, en overtuigd dat 's jongelings talenten tot Gods glorie veel zouden opbrengen, wenschte pater Laurentius met hem kennis te maken. Met dat oogwit verzocht hij eenigen zijner vertrouwde biechtkinderen, Lenaarts vrienden, hem onder een of ander voorwendsel eens naar de spreekkamer te brengen. Op zekeren dag dan dat Lenaart met zijn makkers op wandel uitging, stelden zij hem voor met hen in 't klooster eventjes binnen te gaan : zij hadden eene boodschap voor pater Laurentius. Hij hoefde niet verlegen te zijn : de pater was uiterst minzaam. Hij zou het zich ook niet beklagen : want de pater wist veel over Indië te vertellen, doch kwam hij te spreken over Noorwegen, zijn geboorteland, dan was hij hoogst interessant.

Lenaart, door nieuwsgierigheid aangeprikkeld, liet zich zeggen en ging mee binnen. Niet zoohaast bevond hij zich in tegenwoordigheid van den studentenvisscher of hij voelde zich tot hem aangetrokken en schonk den ijverigen priester zijn volle vertrouwen.

Op den volgenden verlofdag keerde hij naar de Bakelijne terug, niet meer in gezelschap, maar alleen ; niet om tijding uit Indië of Noorwegen te vernemen, maar om pater Laurentius eene algemeene biecht van zijn gansch leven te spreken, en zijne ziel onder zijne geestelijke leiding te plaatsen.

Den man Gods kostte het weinig of geen moeite eene zoo rechtschape en goedwillige ziel de ijdelheid der wereld te doen inzien, en haar tot edelmoedigheid in 's Heeren dienst te stemmen.

Wat hem de taak nog gemakkelijker maakte was de zalige indruk dien de student wegdroeg telkens hij met de paters in aanraking kwam : hij had nu de gelegenheid om hun levenswandel door eigen kennis, niet op het zeggen der menschen, te beoordeelen. Alles stichtte hem in zijnen omgang met die kloosterlingen waar, anderen wantrouwig van waren : alles beviel hem : eene inwendige stem praamde hem, zoo langs, zoo meer, zich bij de volgelingen van Ignatius van Loyola aan te sluiten.

*
*
*

Later bekende Lessius zelve dat hij het krachtigst tot het kloosterleven aangetrokken werd, door de woorden en het stichtelijk voorbeeld van, een eenvoudigen hulpbroeder, Bertrand Cornelissen. Deze had in zijn prille jonkheid zijne geboortestad Mechelen door een losbandig leven ontsticht. Doch na eene woelige jeugd was hij schielijk tot inkeer gekomen, en had zoo degelijke teekenen van echte bekeering gegeven, dat hij als leekbroeder in het Gezelschap werd opgenomen. Nu bekleedde hij den post van portier in het klooster der Bakelijne. Telkens hij den jongen bezoeker in- of uitliet, wist de goede broeder hem eene of andere kernachtige en welgepaste spreuk in te fluisteren, die tot in het diepste der ziel doordrong en Lenaart dagen en dagen nadenkens gaf.

Bewonderen wij hier Gods Voorzienigheid, die doorgaans nietige werktuigen gebruikt om haar doeleinde te bereiken, opdat geen mensch zich den uitslag zou toeschrijven (1 Cor. I. 26-29): een der grootste godgeleerden dankte dus zijne roeping tot de volmaaktheid aan een nederigen hulpbroeder, even als de heilige Petrus Claver door den portier van het college te Majorca, Alphonsus Rodriguez, tot heiligheid en apostolaat werd opgewekt.

PRIMUS (1571)

Middelerwijl verwaarloosde Lenaart geenszins de wijsbegeerte. Twee jaren waren nu verstreken sedert hij die studie had aangevat: er werd een wedstrijd uitgeschreven onder de studenten der vier pedagogies, die den tweejarigen cursus in de wijsbegeerte voleindigd hadden.

Veel was er aan dezen wedstrijd gelegen. Voor den Primus ging eene schitterende toekomst open: op welk vak hij zich ook wilde toeleggen, overal heette hij welkom, en na voltrokken studiën waren hem de heerlijkste ambten toegankelijk. — Zelfs de tweede en derde plaats werden nog als een groote eer aanzien: in de *Bibliotheca Belgica* waar Foppens een kort levensoverzicht onzer belgische schrijvers geeit, staat dit als een loffelijke melding, aangeteekend: „hij was de eerste, de tweede, de derde op het concours te Leuven”.

* * *

De uitslag van den wedstrijd werd op 't eind van 't schooljaar plechtig afgekondigd vóór het ijzeren hekken van het „*Vicus Artium*” in de Nieuwstraat, waar nog onlangs

de rechtbank van eersten aanleg zetelde, alvorens die wijk in het noodlottig jaar 1914 door de duitsche kultur werd afgebrand. Met wat ongeduld die bekendmaking werd verwacht!

Op den bepaalden dag stroomden naar het Vicus Arium, niet alleen de deelnemers aan den wedstrijd, maar ook de leeraars en al het studentenvolk; de eersten gejaagd, vol angst of blijde verbeiding; de anderen vol belangstelling en gereed den gelukkigen overwinnaar luidkeels toe te juichen. Wat gejoel en gejubel als de naam van den Primus werd afgeroepen! Nu, in het jaar 1571, was het LEONARDUS LEYS, van Brecht: hij was eerst op honderd vijftig mededingers! Voor niemand was die zegepraal eene verrassing: zoo menigmaal had de Brechtenaar in ondervragingen, examens en discussies zijn wetenschap laten blijken; en daar hij aan zijn wetenschap een niet mindere zedigheit en minzaamheid paarde, zal men licht raden met wat geestdrift hij door zijn makkers werd toegejuicht!

* * *

Volgens het gebruikelijk programma, dat buiten twijfel ook in deze omstandigheid stipt werd nageleefd, kwamen eerst de professoren, vervolgens de medeleerlingen en vrienden den Primus ter plaatse zelf geluk wenschen: daarna ving de feestviering aan, een feest waar wij ons thans moeilijk een denkbeeld van maken.

De pedagogie, aan welke de eer te beurt viel den Primus onder hare leerlingen te tellen, schorste hare lessen gedurende drie dagen ten teeken van blijdschap: drie dagen lang werd er binnen en buiten gefeest. In plechtigen optocht leidde men den laureaat naar St. Pieterskerk, en nadat men er God voor de behaalde eer had dank gezegd, doorliep de stoet, met begeleiding van zang en muziek, de straten der universiteitsstad. In rijm en proza werd de lof van den held uitgebazuind: in alle talen werd hem de heerlijkste toekomst voorspeld, en boven al het gejubel weerklonk gedurig als een leitmotief de leuze der zegevierende pedagogie: *P o r c u s a l i t s u o s !* Het Vercken voedt de zijnen! Den derden dag werden de feestelijkheden gesloten met een prachtig gastmaal, waar de Primus aanzat, omgeven van de professoren en academische overheden.

Wat zulk een gastmaal moest zijn, kunnen wij oordeelen uit het menu van een diné dat bij gelegenheid der promotie van een doctor in de geneeskunde te Leuven werd opgediend. Dat van onzen Primus zal wellicht wat min overvloedig ge-

weest zijn, maar toch voldoende om de kloeke magen onzer voorouders te verzadigen.

Mgr de Ram heeft zulke dischkaart afgeschreven en uitgegeven. (1) Het maal bestond uit drie gerechten en een nage-recht, dat men *Bancket* noemde.

Het eerste gericht.

Potagio met worsten ; rijs ; schaepvoeten ; gesprengt vleesch van thien pont stuck, caut; hamelenbauten gelardeert, van thien pont stuck, caut ; gestoofde hinnen ; braeyverckskens, caut ; taerten ; gansen gebraden, caut ; kiecken pasteyen ; venesoen huspot ; ballekens ; hamele schauwers van 8 pont stuck.

Het tweede gericht.

Calfsvleesch gebraeyen ; calchoenen gebraeyen ; patrijzen gebraeyen ; snoppen gebraeyen ; griffioelkens ; lamvleesch gebraeyen ; capuynen gebraeyen ; wilde conijnen of halfhasen gebraeyen ; feysanten gebraeyen ; polpetan ; venesoen ; olijven ; cappers, oraignie appels.

Het derde gericht.

Patrijs pasteyen ; calchoen pasteyen ; venesoen pasteyen ; haes pasteyen ; feysante pasteyen ; pauwen pasteyen ; swaene pasteyen ; wilde verckenshoofden ; mostaerd met suycker ; blanc-menge (2) ; wesphaelsche hespen ; tongen.

Bancket (3)

Massepeynen ; taerten ; castelinge (4) ; bancket suycker ; spaens bisquiet ; Verduyn suycker ; spaens bancket suycker ; caneel romeyn ; drooge succade ; marmeladen ; pasta di Genua (5) ; bocade ; parmesan ; anchiovis ; appelen ; peren gebraden ; noten ; druyven, etc. naer den tijt.

Van elk artikel dezer spijskaart moesten er minstens 20 schotels gereed staan op tafels onder de oogen der uitgenoodigden, die gewoonlijk ten getale van vijfhonderd aan den disch deel namen. De schenkers liepen rond met groote kruiken water, leuvensch bier (peeterman), moezel — en rijnwijn. Na het derde gerecht dankte de gepromoveerde de gasten en verontschuldigde zich dat men niet meer had kunnen opdie-

(1) Bulletin de la commission royale d'histoire, tom. V, n. 3, 3e série. — Anciens statuts de la Faculté de médecine de Louvain. — Bruxelles 1864.

(2) blanc-manger.

(3) Bancket — fijingebak.

(4) Kastanje.

(5) Pastei van perzik, abrikos of ander fruit.

nen. „Si forum pinguius fuisset, lautius et liberalius dominationes vestras exceperissent... Was de markt beter voorzien geweest, wij hadden uwe Heerschappen guller en rijker geirakteerd!” Daarop ging men over tot het nagerecht, waarbij wijn met honing en specerijen in gemengd, werd gedronken.

* * *

Edoch wat waren de feesten der hoogeschool bij de plechtigheden die den gelauwerde op zijn geboortedorp te wachten stonden ?

Hij was de luister niet alleen van zijn geslacht, maar van gansch zijn dorp of stad. Als een koning werd hij triomfantelijk ingehaald, onder het juichen zijner medeburgers, het luiden der klokken, het afschieten van musketten. Door geestelijke en burgerlijke overheden verwelkomd, in dicht en ondieht bezongen, werd hij langs bevlagde en versierde straten, onder zegebogen door, naar de parochiekerk geleid om den Heer met een plechtig Te Deum te danken. Op het gemeentehuis werden hem uit naam zijner dorps- of stadsgenooten, ja, soms uit naam van den vorst, rijke geschenken aangeboden : kortom, de Primus was het troetelkind, de trots zijner geboorteplaats.

Wij hebben geen relaas van de feesten te dier gelegenheid te Brecht gevierd. Doch wie zou er aan twifelen of ze luisterrijk waren ?

Het was de eerste maal niet dat Brecht een harer kinderen met de lauwerkroon uit Leuven zag terugkomen. Na Custos en Mudacus werd Lenaart Leys feestelijk gehuldigd. *Omne trinum perfectum* : alle goede zaken bestaan in drie: die bekende spreuk zal wellicht voor de dorpsrijmelaars een vruchtbaar onderwerp geweest zijn. En toch hoe overdreven hun loftuitingen mochten voorkomen, hoe wijd hunne eerzuchtige voorzeggingen zich uitstrekten, geen hunner voorzag hoe ver hun dorpsgenoot het zou brengen, en met welken roem „de kleine profeet” (1) den naam van Brecht zou omstralen.

* * *

Terwijl men Lenaart van alle kanten lof toezwaaide, vermoedde niemand welke strijd in zijn binnenste geleverd werd.

Sedert hij met de jezuiten betrekkingen had aangeknoopt, had de vrome jongeling zijne neiging voor het Gezelschap van Jezus niet geheim gehouden, en van zijn verlangen om in de orde opgenomen te worden, was ook al iets uitgelekt. Op het feestmaal te Leuven was dit ontwerp natuurlijk te berde gebracht :

(1) Zoo noemde men Lenaart in zijn kinderjaren.

van allen kanten tegelijk werd hij op dit stuk aangevallen. Neen, het paste niet zulk talent onder den domper te verdooven : op den kandelaar diende het geplaatst. Als were'dlijke priester zou hij aan Kerk en Staat meer dienst bewijzen dan in een klooster. Waar kon hij beter zijn veelzijdige vermogens ontwikkelen dan aan de universiteit ? De Alma Mater, na al wat zij voor zijne vorming gedaan had, had er wel recht op dat hij niet plotseling met haar afbrak.

Onder de professoren was het om wie hem de bekoorlijkste voorstellen zou doen, met de hoop een zoo schitterend student naar zijn cursus uit te lokken. Een hunner beloofde hem in 't bijzijn van getuigen hem zijn kanunnikaat af te staan, wilde hij in de rechten studeeren.

De vermaarde Michiel Baius (1) professor in de godgeleerdheid en later deken van St. Pieterskerk te Leuven, zal insgelijks aan tafel en gebruikte al zijne welsprekendheid om de jezuiten bij den jongeling verdacht te maken. Nu, daar had de hoogleeraar redens toe. Immers, eenige zijner leerpunten waren onlangs door Paus Pius V gedoemd, en daar zij desniettegenstaande nog in sommige kringen bijval genoten, had de jezuit Bellarmino (2) het zich ten plicht geacht in zijne publicke lessen in de Bakelijne die dwalingen te wederleggen, en aan te toonen wat die leering met de ketterij van Luther en Calvijn gemeens had. Hoewel de toekomstige kardinaal den naam van den hoogleeraar bescheidenheidshalve niet had uitgesproken, was Baius, wien zijne veroordeeling nog op het hart lag, door Bellarmino's doenwijze vertoornd, en zijne verbittering stortte zich uit over al de confraters van zijn tegenstander, ofschoon hij in sommige brieven groote genegenheid voor de Societeit Jesu betuigt. Was het hem gelukt den Primus van zijn voornemen te doen afzien, hij had zich voor de toekomst veel kommer gespaard : want na eenige jaren zullen wij Lessius met niet min beslistheid dan zijn italiaansche medebroeder tegen de valsche leering van den leuvenschen doctor zien te velde trekken.

Maar met wien Lenaart nog den meesten last had, was die

(1) Michiel Baius (de Bay) in 1513 te Melin bij Ath geboren.

(2) Montepulciano in Italië op 4 Robertus Bellarmino, geboren te October 1542 ; jezuit in 1560 : predikt en doceert te Leuven van 1569 tot 1576 ; kardinaal in 1599 ; aartsbisschop van Capua in 1602 ; sterft te Rome in het novicenhuis der jezuiten op 17 September 1621. Zijn deugden zijn door paus Benedictus XV, op 20 December 1920, heldhaftig verklaard.

heer Heuvelmans. wiens aanbevelingsbrief vier jaar te voren hem den weg naar de universiteit baande. Het spreekt van zelf dat die hooggeplaatste beschermer zich onder de dischgenooten bevond, en belang stelde in de toekomst van den Primus. Hij nam hem mede naar Brussel, waar hij sedert zijn benoeming tot senator van Brabant zijne woonst gevestigd had. In dit huis had de jongeling acht dagen lang herhaalde aanvallen te onderstaan. Nu eens liet de senator de schitterendste vooruitzichten voor zijne oogen schemeren; dan weer schilderde hij met de somberste kleuren het kloosterleven af. Waarom nog zoo jong een zoo gestrengen levensstaat aangegaan? Het Gezelschap van Jezus was in België ter nauwernood gekend, en reeds waren de jezuiten van alleman gehaat. — Slechts na veel pramen had Filips II hun toegelaten zich in het land te vestigen, en de vorst had aan zijne vergunning zooveel beperkingen bijgevoegd, dat de orde veel moeite ondervond om zich uit te breiden: de landvoogd, hertog van Alva, kon ze niet lijden. Van een anderen kant, werden de geuzen meester, wat hoogst waarschijnlijk te voorzien was, dan was het uit met de jezuiteien. Wat stond hem dan te wachten? Gevangenis of ballingschap.

Hoe ware een zeventienjarig gemoed door al die beweegredenen niet geschokt, te meer daar Lenaart zich, wel is waar, naar de Societeit Jesu aangetrokken voelde, doch desangående nog geen vast besluit genomen had? Die acht dagen in de hoofdstad waren een aanhoudend strijden: noch dag noch nacht genoot hij rust. Wel kwamen de ingebrachte bedenkingen hem gegrond voor: maar aan Gods roep zou hij niet ontrouw wezen. Kwam hij schielijk te sterven buiten het Gezelschap van Jezus, waar God hem wilde, hoe bitter zou het hem berouwen!

Op zekeren nacht dat het tempeest buiten woedde, en dat het in zijn binnenste niet min onstuimig stormde, sprong hij ijlings het bed uit, wierp zich op zijn knieën en gaf zich gewonnen aan Gods gratie over.

En zie, nauwelijks had hij zijne opdracht uitgesproken, of in zijn geest klaarde het op. Al zijn twijfelachtigheid was verdreven; zijn bezwaren waren opgelost; zijn besluit versterkt. Blijdschap overstroomde zijne ziel: hij dacht op niets anders meer dan op middelen te beramen om alle hinderpalen uit den weg te ruimen, die hem beletten het gewenschte doel te bereiken.

In afwachting dat hij zijn voornemen kon ten uitvoer bren-

gen. liet hij zich voor het volgend schooljaar, onder de studenten in de godgeleerdheid opschrijven: hij verhuisde van het Atrechtisch college naar het klein college der theologianten, naast den Heiligen Geest, op den hoek van de Naamsche straat en den St. Antoniusberg.

Zijn wachtwoord werd „zwijgen”: de ervaring had hem geleerd dat zwijgen onverbeterlijk is. Van zijn voornemen sprak hij met niemand meer, behalve met zijn vertrouweling, Petrus Cluits, een vriend uit het Atrechtisch college, voor wien hij niets verborgen hield. Met te zwijgen, vermeed hij allen overbodigen twist over eene uitgemaakte zaak en voorkwam hij alle pogingen om hem te wederhouden: maar sprak hij van zijne roeping niet met de vrienden, hij ging voort met God om licht en raad te bidden, en bij de oversten van het Gezelschap drong hij aan om aanvaard te worden. Professoren en medeleerlingen mochten wanen dat hij zijn gedachten van kloosterleven had laten varen: des te grooter was de verrassing, toen het op 24 Juni 1572, ruchtbaar werd dat Lenaart Leys, de Primus van Brecht, 's avonds te voren het noviciaat der jezuiten was ingetreden.

Was dit onverwacht vertrek voor menigeen een teleurstelling, anderen integendeel bewonderden de edelmoedigheid van den jongeling die, aan de wereld verzaakte: na weinige weken volgde Petrus Cluits zijn voorbeeld na.

Onze novice was maar pas twee weken in het klooster der Bakelijne toen het hem op 6 Juli gegund werd de plechtigheid der professie van Robertus Bellarmino bij te wonen. Wel had toen reeds een oplettend naspoorder kunnen voorspellen dat de profes en de novice door deugd en wetenschap, als heldere lichten in de Kerk zouden uitschijnen: doch niemand voorzeker onder de aanwezigen vermoedde dat beiden na hunne dood door mirakelen zouden verheerlijkt worden, en dat men tegelijkertijd beider zaligverklaring zou betrachten.

De moeilijkheden die Lessius te overwinnen had om zijne roeping te volgen, stonden hem wellicht voor den geest, toen hij in 1613 zijn boek schreef: „over het verkiezen van een levensstaat en het intreden in het klooster.” (1) Hij

(1) *Disputatio de Statu vitae deligendo et religionis ingressu, quaestionibus XII comprehensa, auctore Leonardo Lessio, soc. Iesu theologo et S. Theologiae Professore. — Antwerpiae, ex officina Plantiniana. MDCXIII.*

had persoonlijk ondervonden hoe lichtvaardig sommige menschen, ja, zelfs onder geleerde en geestelijke personen, met die gewichtige zaak omspringen. „Mijn doelwit bij dit schrijven, zoo spreekt hij in de voorrede tot den Hoogwaarden Prelaat der praemonstratensersabdij te Park, Joannes Drusius, wien hij zijn werk opdraagt, „mijn doelwit was, de menschen tot „het verstand te brengen van welk belang het is over een „levensstaat rijp en wijs te beraadslagen, aangezien hier de „eeuwigheid in 't spel is, en dat van deze keus dikwijls het „eeuwig geluk of het eeuwig ongeluk afhangt. Niets heilzamer „dan een voorzichtige keus : niets gevaarlijker dan een onbe- „raden keus. En toch, zoo onbezonnen zijn de menschen „meestal, zoo gerust in de toekomst, dat niets met meer licht- „zinnigheid wordt beslist. De groote hoop vraagt zich niet af wat het zaligste zou wezen, maar enkel, wat het meest pro- „fijt, eer, vermaak of gemak zal bijbrengen, alsof de zaak on- „zer zaligheid van geen en tel was, alsof wij van zelf moes- „ten zalig worden zonder mede te werken. Dit is voorzeker „eene groote dwaling die er talloze andere na zich sleept. „In de wetenschappen, gaat men uit van eene missing, hoe „klein ze ook weze, zoo komt men tot de grofste misgrepen. „Zoo insgelijks op zedelijk gebied : mist men in de keus van „een levensstaat, waaruit een heele reeks werken voortvloeien, „die misstap zal den mensch tot andere misstappen leiden, „zonder eind. Ja, die aanvankelijke misstap is voor het mees- „tendeel de oorzaak van hun eeuwig verderf. Hoe gewichtig „dan de zaak voorzichtig en ernstig in te zien, alvorens men „een bepaalden levensstaat aangaat.”

Gaarne zagen wij dit praktisch boekje in de handen der jeugd, en insgelijks in die der zielsbestuurders. Dezen raadt Lessius aan met onbaatzuchtigheid te werk te gaan : en indien zij tot eene kloosterorde behooren, niet het belang hunner orde, maar het geestelijk welzijn van hem die raad vraagt, voor oogen te houden.

K. VAN SULL, S. J.

Vice-Postulator der zaligverklaring
van den Dienaar Gods, Leonardus Lessius.

ARCHIVALIA.

Bijdrage tot de geschiedenis der Lakengulde van Turnhout.

Raeckende Ververije op den Graatakker.

(XVIIe EEUW.)

Preambulatie, conditien ende voorwaerden nopende het crigeren van een nieuwe laeckenververije geconcipeert tuschen de Heeren Regeerders der stadt ende vrijheijt van Turnhout, ende Sr Johan van Haelen.

Inden iersten soo sal den voors. Johan van Haelen verobligeert wesen de gemelde ververije in staet te stellen de selve ierste loecomende maenden tot gerieft vande coopluyden, ende profyrt deser gemeynthe.

Item soo sal den voors. ververer gedooghen moeten dat hij de Heere magistraet sullen gecoosen worden eerlijke luyden tot staelmeesters int blauwe, daer toe vercoosen sullen worden drye persoonen dye de selve laeckenen tsamen oft dyergelyck sullen moeten staelen naede staelen van Antwerpen, oft soo de heeren van de Magistraet sullen goedt vienden.

Item sullen de voors. staelmeesters van elck stael hebben voor hun staelen eenen sluyver, dies sullen de voors. staelmeesters op hunnen cost moeten besorghen het loodt naer 'e groote ende manier der stadt van Antwerpen. welke staelmeesters sullen geroepen sijnde om te staelen moeten compareren op de penen ende amenden bij hun benefiens der ververer daer op te stellen.

Item de mercksegels, tanghen ende toebehoorten sal besorghet worden bij de heere magistraet.

Item sullen de voors. mercksegels ende tanghen bewaert worden bij een der staelmeesters, ende dat voor den tijt van acht daeghen, waer naer de selve sullen bewaert worden bij den tweeden staelmeester oeyck voor acht daeghen, ende daer naer bij den derden en soo altijts bij toir ende sal den verwaerder van de mercksegels geduerende sijnen tijt van bewaeringhe altijt hebben in cas van het steecken van voisen, een voise derisijst.

Item soo een der staelmeesters oft' meer door sieckte oft absentie oft andersints waer rechtelijck beleth, soo sullen de twee selve moghen staeien oft soo daer meer beleth sijn soo sal een ander bij den staelmeester mooghen worden geassu-meert.

Item sal den verwer de staelmeesters moeten verwittigen binnen behoorlyck interval van tijde om de laeckens ende stoffen te moeten staeien.

Item ten opsien van de oncosten dije den voors van Haelen sal moeten doen int becostigen ende stellen van de voors. verwerye ende profijt dat daer door geschiede aende voors. stadt ende vrijheynt met het goedt gericht der voors. coopliijden, soo hebben de voors. Heeren van de magistratet geaccordeert aenden voors. Haelen dat binnen den tydt van drye jaeren sy niet en sullen gedooghen, oft aen iemant van buyten comen te accorderen een tweede verwerye binnen deser stadt ende vrijheynt, oft de juredictie der selve te stellen, op dat door de ierste verwerye niet en werde geinteresseert. voor soo veele in hun is.

Item sullen de Regeerders den voors. verwer met syn familie in syne huyslinge vrije laeten van alle vrijheyts acchyns, logementen van cryschvolck soo wanneer de selve bij de voors. Regeerders sullen werden gebulletteert ende oeyck ende oeyck (sic) vrye vande porterye met sijnen opperknecht voor soo veele de vryheynt voors. aengaet, des salden selven moeten stellen alsulcke borghe ten opsien van de taelfele van H. Geest als ander soo de voors. Regeerders sullen goet vinden ende ordonneren.

Item oft gevele dat den voors. verwer goetvonden tot het exerceren van sijnen stijl eenighe groonden van erfven te coopen, om daer op te bouwen sijne verwerye, appendentien ende dependentien van dyen, soo sal hy ghehouden wesen te betaalen de vryheyts lasten, dye de voors. grondt voor datum in coop heeft betaelt. maer en sal niet verhooght ofte geseth worden ten opsiene van het bouwen op den grondt tsy huys-

singe oft andersints, soo langhe de selve gebruyckt worden tot exercitie vande voorschreven verwer.

STADSARCHIEF TURNHOUT. Doos Ambachten. Afschrift. Papier, 4 blz. kl. in-fol. Geschrift der XVIIe eeuw, zonder datum. H. 0.31 ; B. 0,19.

Limietscheiding van Rethy.

PAELEN VAN RETHY.

Dit zyn die paelgenoten oft paelsteden van Rethy. Inden eersten aengaende bij Govaerts Lemmens van den priesterdyck int oude voert ende uyter ouwervoort inde raetvoort, ende uyter raedtvoort in den geelschen cleynen wegh. gaet hij recht. gaet hij crom tot inder hoebeke, ende uyter hoebeek in den ouden coeck den loop op Geel. gaet hy crom, gaet hij recht tot inde Nethe van Castel, gaende allen die Nethe gaet hij recht, gaet hij crom tot inden priesterschoot, ende uyten priesterschoot tot op den swarten staeck, ende van den swerten staeck tot Bremele op ten haeghdoren, ende van den haeghdoren tot in die zaenruet, ende van der zaenruet tot in de schoutvoort, ende van den schoutvoort tot op de dry eyken, ende van de dry eyken tot op Berekelen ende van Berekelen tot op den schommest ende van den schommest tot op den muggenbosch ende van den muggenbosch tot op den suyselbergh ende van den suyselbergh tot op boekensputte ende van hoeckensputte tot op den monicken pael. van den monickenpael tot op den geertsputte. ende van den geerts- tot op die Aputten ende van die Aputten recht nedergaende die Nethe, gaet hij recht oft crom tot inder ouder voort.

ARCHIEF DER ABDIJ VAN TONGERLOO. Kopij der XVIIe eeuw. Papier, H. 0,31 : B. 0,19. Liase Herenthals.

Hoogstraten.

Zwart gleiwerk en potbakkerijen.

Vooral in de Kempen bewaarde men weinige jaren geleden in voorname huizen, waar het bijzonder in eere werd gehouden z w a r t g l e i w e r k in den laatsten tijd tel gezocht door liefhebbers en oudheidkundigen.

Wel gevormde koffie- en theepotten zijn met zilver versierd. Het deksel is met eene keting aan teut en oor vast en draagt eene in zilver gedreven koffie- of theebloem. Het gleiwerk is namaak van het Engelsch en gelijkt ook veel aan het zwart Naamsch aardewerk, alhoewel eenigszins groffer. Het werd in het begin van voorgaande eeuw te Hoogstraten gebakken door Jaak Jozef Beke en broeders.

Bij de nijverheidtelling van het jaar 1810 treffen wij het volgende hierover aan, namelijk de verklaring van Beke zelf door hem eigenhandig onderteeekend :

„Les frères Beke, fabrique de faïence noire. Nouvellement établie à Hoogstraten, venu de Oostmalle (1) où elle était

(1) Den Z. E. H. De Molder, Pastoor te Oostmalle, die zich met de geschiedenis van zijne parochie onledig houdt, raadpleegden wij om verderen uitleg. Hij was zoo vriendelijk ons te schrijven dat zulke potbakkerij waarlijk te Oostmalle bestaan heeft en uitgebaat werd door de familiën Mertens en Beke. Mertens, te Oostmalle den 8 November 1770 geboren en aldaar als potbakker aangeschreven, had voor ouders Martinus Mertens en Maria Verheyen, beiden van Rijkvorsel. Zijne zonen volgden hem op gedurende zoo eene eeuw,

établie depuis l'an 13 de la République, reconnue et autorisé par brevet du Gouvernement, onze ouvriers.

Il résulte de la construction du four à double voûte que cet établissement ne peut occasionner aucun incendie. Ce four est construit à une distance suffisante des maisons du voisinage.

A Hoogstraeten, le 1er Janvier 1811.

(s) Jacques J. Beke et frères."

Het groot getal werklieden geeft de belangrijkheid van de bakkerij te kennen. De broeders van Jaak waren Jozef en David, kinderen van Jozef Jaak geboren te Antwerpen, den 29 October 1749.

Jaak, geboren te Antwerpen den 31 October 1781, was gehuwd met Maria Paulina De Coninck, aldaar geboren den 18 Juli 1782. Den 1 November 1812 trok hij naar Minderhout waar hij zijnen intrek nam in het Withof, de oude pastorie der Wicheeren van St. Michielsabdij, gelegen op vijf minuten afstand van zijn fabriek. Zijn vader verbleef daar ook, doch keerde den 15 Februari 1821 terug naar Antwerpen. Jaak overleed op het Withof den 1 Mei 1835. Den eersten December hierna verliet de weduwe de gemeente en ging weder naar Hoogstraeten.

Hoelang de bakkerij in werking is gebleven, hebben wij niet kunnen vinden.

Vijftig jaren geleden bestonden hier nog drij gewone potbakkerijen: die van de Kinderen Leestmans en Van Dongen-Merckx, aan het Molenheide der Vrijheid, en Van Dongen-Janssens, aan het Gasthuis einde.

De laatste bestaat nog en werd door Frans Van Dongen-Van den Mierop, overleden 21 November 1921, merkelyk uitgebreid en verbeterd. Hun zoon Jozef legt zich vooral toe op het vervaardigen van kunstvoorwerpen. Bij hem vindt men mooie vazen, posturen en meer andere huis- en tuinsieraden, doch, spijtig, geen zwarte koffieserviezen meer gelijk voorheen.

E. ADRIAENSEN.

want in 1855—70 bestond de Oostmalse potbakkerij nog. De laatste zoon heette Frans, die 16 jaren oud was als zijn vader stierf. Beke was geboortig van Antwerpen en verbleef te Oostmalle. In 1811 trouwde Jozef Philip Beke alhier met Isabel Uydens, ook van Antwerpen, te Oostmalle wonend. In dit schoone dorp vind men nog in de bijzonderste huizen koffie- en theepotten, kandelaars, schotels, enz. van Oostmalse werk. Onze dienstvaardige briefwisselaar beloofde eene kleine studio hierover, voor eene volgende aflevering. Wijieden hem bij voorbaat de hartelykste dankbetuiging. — Redactie.

IN MEMORIAM.

Lodewijk Joseph Karel Maria Caron

Echtgenoot van Mevrouw Anna van Hulsel,

geboren te Hoboken den 15 Oogst 1851, godvruchtig overleden te Turnhout den 21 April 1922.

Lid der Bestendige Afvaardiging van den Provincieraad van Antwerpen. Commandeur der Kroonorde. Officier der Leopoldsorde. Verceerd met de medalie van Koning Albert, de herinneringsmedalie der regeering van Z. M. Leopold II en de burgerlijke medalie 1ste klas. Drager der bijzondere landbouwdecoratie 1ste klas en van het bijzonder eereteken van onderlingen bijstand 1ste klas.

De oudheidkundige kring der Kempen, Taxandria, treedt de dankbare hulde bij die van alle kanten den diepbetreurden heer Caron werd opgedragen. Gevierde redenaars spraken van zijne onvermoeibare werking op sociaal- en landbouwgebied, waardoor hij zich uiterst verdienstelijk tegenover de Kempen gemaakt heeft, maar zij lieten te veel in de schaduw zijne hooge bekommernis voor den intellectueelen toestand der bevolking, zijne ijverige behartiging voor de kunst onzer streek. Het onderwijs, de bibliotheken, de schrijvers, vonden in hem de meest werkdadige ondersteuning. Hij was voorzitter, niet uitsluitend — zooals het eilaas dikwijls gebeurt — met den naam, maar met de daad, van de provinciale Commissie voor de aanmoediging van het technisch onderwijs der provincie Antwerpen, ondervoorzitter van de provinciale commissie der openbare boekerijen en van de Vlaamsche letterkunde. De prachtige herstelling van het aloud Kasteel van Turnhout is grootelijks hem te danken. Van het eerste jaar der stich-

ting van Taxandria tot heden stelde de Heer Caron belang in onzen kring en verzekerde niet alleen zijn bestaan door toelagen der Provincie, maar woonde getrouw de zittingen en feesten bij. Hij bekommerde zich alzoo om het stofelijke en het geestelijke, wat de volmaaktheid in eenen officieelen persoon uitmaakt. De diepdoordachte rede door den heer Anatole de Cock de Rameyen, lid der Bestendige Deputatie, op de begraving, Dinsdag 25 April, te Turnhout gehouden, kentschetst uilmuntend wat het leven en de werking van den Heer Caron was in de Kempen. Daarom drukken wij ze hier neder als een aanhangsel zijner levensbeschrijving, mitsgaders der Kempische geschiedenis.

De man die wij beweenen, Mijneheeren, is een waar toonbeeld geweest van alle kristene en burgerdeugden; dit leven, waaraan de onverbiddelijke dood, te vroeg nog, een einde heeft gesteld, is gansch vervuld geweest van toewijding en zelfopoffering.

Anderen die hem ook hier aan het werk gezien hebben, zullen U zeggen wat hij in het bijzonder gedaan heeft voor de bevolking van het kanton dat hem, gedurende ruim twintig jaren (Juni 1900) als zijn vertegenwoordiger in den Provincieraad — onafgebroken — gekozen heeft; — ik zal slechts trachten een zwak beeld te geven van hetgeen hij voor de provincie in het algemeen gedaan heeft. — Dit echter weze mij veroorloofd te zeggen: dat het vertrouwen dat de bevolking hem geschonken heeft, ten volle verdiend was. Wij die hem aan het werk gezien hebben, sinds 1900, als provincieraadslid, en sinds 1905, als lid der bestendige Deputatie, kunnen getuigen met welken iever hij de belangen zijner Kempen, waaraan hij zoozeer gehecht was, behertigd en verdedigd heeft.

Welstellend als hij was, had de heer Caron zijne levensjaren in rust kunnen doorbrengen; doch zijn rechtschapen hart, dat een te hoog begrip van het plichtsgevoel bezat, kende geene rust; zijne diep kristelijke overtuiging, doordrongen van het goddelijke woord: „Wat gij aan de minste der mijnen zult gedaan hebben, dit hebt gij aan mij zelve gedaan”, dreef hem onweerstaanbaar er naartoe, zich op te offeren voor de nederigsten zijner medeburgers: de werklieden en de landbouwers.

Zijne ondervinding, zijn scherp verstand, zijne veelomvattende kennis en vooruitziende geest, hadden hem weldra aangetoond dat de werkmansstand zijne stofelijke en zedelijke heropbeuring slechts in zich zelve zou kunnen vinden: ook zien wij hem in de bres springen om de werklieden, door de macht der vereeniging, sterker te maken; met onvermoeibare werklust beziel, wijdt hij zich met hart en geest, aan alle instellingen, die zich tot doel gesteld hebben, de vorstandelijke en stofelijke ontwikkeling van den arbeider te bevorderen. Zijne kennis, ondervinding en praktische geest op dit gebied worden wellaast ook buiten zijne stad bekend. De provincie,

het Staatsbestuur zelfs, doen beroep op de medewerking van den voorzitter der Turnhoutsche Werkmansgilde. — Het beschermingscomité der werkmanswoningen en der instellingen van vooruitzicht van het arrondissement Turnhout, kiest hem tot zijn onder-voorzitter; aan zijne bevoegde handen wordt het voorzitterschap toevertrouwd van de Provinciale Commissie tot bevordering van het technisch onderwijs en van de Provinciale bijzondere Commissie van Onderlingen Bijstand en Maatschappelijke Werken.

Het „Verbond der Voorzienigheidskassen van het arrondissement Turnhout” draagt hem het onder-voorzitterschap op, en de Provinciale commissie van openbare boekerijen en vlaamsche letterkunde, was gelukkig, den heer Caron, als onder-voorzitter in haren schoot te hebben.

Zijne bevoegdheid in alle sociale vraagstukken was ook aan de Regeering bekend die, op hare beurt, beroep deed op zijne medewerking en hem lid benoemde van de belgische afdeling der Internationale Vereeniging, tot bestrijding der werkloosheid.

Doch, hoe verdienstelijk hij zich ook, als sociale werker maakte; welke rechten hij ook verworven hebbe op de dankbaarheid van den werkmansstand, toch is het vooral op gebied van den landbouw dat hij eene werkzucht aan den dag legde, die de bewondering afdwingt van allen die het geluk hebben gehad, hem in zijne pogingen op dit gebied, van nabij te kunnen volgen.

In 1890 reeds werd hij lid der Provinciale Landbouwcommissie; die taak valte hij aan met al den ijver en al de toewijding waartoe hij bekwaam was. Beter dan wie ook, de Kempen kennende, deed het hem pijn aan het herte, daar zulke grootte uitgestrektheden grond braak en niets opbrengend te zien liggen. Van af het eerste oogomblik trok dit zoo gewichtige vraagstuk zijne aandacht en, met taale wilskracht, door geen tegenkantingen noch welke moeilijkheden ook ontmoedigd, valte hij de taak aan: de verbetering en de ontginning van de heidegronden.

Jaren lang heeft hij daarvoor gewerkt en, op het laatst van zijn leven mocht hij den troost smaken van zijne pogingen met welgelukken bekroond te zien: inderdaad, dank aan zijne volharding en aan den grooten invloed die hij had weten te verwerven in den Hoogen Landbouwwaad, waar hij sedert 1903, door de Provinciale Landbouwcommissie was afgevaardigd, namen de Regeering en de Provincieraad, in den loop, van verleden jaar, het besluit de ontginning van heidegronden, door het verleenen van milde toelagen, aan te moedigen. Alleen reeds de gelukkige oplossing van dit vraagstuk, dat een levenskwestie voor het gansche Land is, geeft hem recht op de grootste dankbaarheid der bevolking.

Hierbij beperkte zich echter zijne werkzaamheid niet: ook het vraagstuk van den goeden onderhoud der waterloopen hield zijne aandacht gaande en, wij mogen zeggen dat het aan zijne tussenkomst vooral te danken is, dat de Regeering een wetsontwerp voorbereidt strekkende om de wet van 1877 op de waterloopen te wijzigen.

Op alle gebied, den landbouw betreffende, had de heer Caron eene ongelievevaarde bevoegdheid verkregen; geene inrichting, tot stand gebracht om de belangen van den landbouw te bevorderen, die er geen prijs op stelde zijne medewerking te bekomen. De Provinciale Landbouwcommissie, waarvan hij — zooals ik reeds zegde — sinds 1890 deel maakte, benoemde hem tot ondervoorzitter in 1902; in 1903 bood zij hem het eerste onder-voorzitterschap aan en stelde hem, in 1910, als voorzitter, aan het hoofd. Ontelbare diensten heeft hij aan deze commissie bewezen: toonbeeld van regelmatigheid en arbeidslust, was hij in den waren zin des woords, een voorbeeld voor allen, een echte baanbreker op landbouwgebied. Ook houd ik er aan, in naam van de Provinciale Landbouwcommissie, eene innige en ontroerde hulde van erkentenis en bewondering aan zijne nagedachtenis te brengen.

De heer Caron bekleedde het voorzitterschap van het Provinciaal Landbouwfonds, van de besturende commissie en het toezichtscomité der Provinciale Middelbare Landbouw-huishoudschool, van den Provincialen Landelijken Bouwdienst, van den Keurraad der prijskampen voor de verbetering van het Paardenras, alsook van de Paardenherverezekering der provincie Antwerpen.

Hij was voorzitter van het Landbouw-comice en van het Veekeek-syndicaat van Turnhout; lid van het Provinciaal Verbond der Veekeeksyndicaten en van den beheerraad der Koninklijke Maatschappij „Het Belgisch Trekpaard“, die hem het voorzitterschap had toevertrouwd harer provinciale onder-commissie van het Stud-Book.

Gedurende meer dan 35 jaren maakte hij onafgebroken deel van den keurraad der nationale prijskampen voor hengsten en merrien van het belgisch trekpaardenras.

Bovendien was de heer Caron nog lid van de Provinciale commissie van pensioenen en van de toezichts-commissiën der Staatsweldadigheidscoloniën van Hoogstraten, Merxplas, Wortel en van de Staatsweldadigheidsschool van Moll — Het bestuur van den Polder van Hoboken had hem het ambt van Dijkgraaf toevertrouwd.

Deze rede vertolkt een beknopt verslag der werking van onzen hooggeachten inboorling, waarover Turnhout zoowel als gansch de Kempen mag fier zijn. Hij die van zijne prilste jeugd ter stede verbleef en aan eene der oudste en aanzienlijkste familiën verwant was. Het zij dus geenszins vermetel zijnen naam tusschen de roemwaardige mannen van Turnhout te rangschikken en aan het nageslacht als een toonbeeld van werkzaamheid, gemoedelijkheid, en dienstvaardigheid, over te laten.

J. E. JANSEN.

KUNSTNIEUWS.

Het geschiedkundig Congres der Kempen is dus voor goed bepaald op 2—5 September. Z. M. de Koning Albert I heeft in eenen vleijenden brief aan den voorzitter van het Inrichtingscomiteit gewaardigd de hooge bescherming er van op te nemen. Het zal in vier afdeelingen: Voorgeschiedenis, Algemeene geschiedenis, Kunstgeschiedenis, Sociale en economische geschiedenis, studiën nopens deze vakken verhandelen. Uitstapen naar Herenthals en Hoogstraeten worden te dier gelegenheid ingericht en des avonds zullen de Congressisten vergast worden op concerten en voordrachten van Kempische muziek en Conferenties met lichtbeelden. Wat de kroon op het werk zet is de prachtige Tentoonstelling van Kempische oude Kunst ingericht in het aloud Kasteel der prinses Amalia van Solms uit de 17e eeuw, waar ook het Congres plaats heeft, en welke geopend op 20 Augustus, gesloten wordt met het Congres. Nimmer zal de Kempen zoo verheerlijkt geweest zijn dan in die prinselijke woning, waar gansch het verleden der streek in beeld en schrift tentoongesteld wordt. Drie comiteiten met als voorzitters Baron G. van de Werve en van Schilde, Gouverneur der Provincie Antwerpen, en Mgr Th. L. Heylen, Bisschop van Namen, voor het Eerecomiteit, Kanunnik J. E. Jansen O. P., archivaris der stad Turnhout, voor het Inrichtingscomiteit, en P. van den Hove, Rechter bij de Rechtbank van 1sten aanleg te Turnhout, voor het Plaatselijk Comiteit, besteden hunne krachten aan het welgelukken der inrichting.

Inschrijvingen, tegen latere ophaling van 10 fr., worden gezonden aan: J. Ernalsteen, secretaris, Turnhoutsche Baan, 234, Borgerhout. J. E. J.

Geschiedkundig
Congres der Kempen

en

Tentoonstelling van Oude Kunst

Turnhout 20 Augustus -- 5 September.